

Tvorba neologizama u hrvatskome jeziku

Čatić, Tanja

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:430048>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-22**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA KROATISTIKU

TANJA ČATIĆ

TVORBA NEOLOGIZAMA U HRVATSKOME JEZIKU

Završni rad

Pula, 2023.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA KROATISTIKU

TANJA ČATIĆ

TVORBA NEOLOGIZAMA U HRVATSKOME JEZIKU

Završni rad

JMBAG: 0303082995

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost i talijanski jezik i književnost

Predmet: Tvorba riječi hrvatskoga standardnog jezika

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentorica: doc. dr. sc. Teodora Fonović Cvijanović

Pula, 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Tanja Čatić, kandidatkinja za prvostupnicu hrvatskoga jezika i književnosti i talijanskoga jezika i književnosti, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli 26. rujna 2023.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOGA DJELA

Ja, Tanja Čatić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Tvorba neologizama u hrvatskome jeziku“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 26. rujna 2023.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. HRVATSKI JEZIK	2
3. TVORBA RIJEČI	6
4. TVORBENI NAČINI	10
4.1. Sufiksalna tvorba.....	11
4.2. Prefiksalna tvorba	11
4.3. Prefiksarno-sufiksalna tvorba	12
4.4. Slaganje	12
4.5. Tvorba složenih skraćenica.....	15
4.6. Preobrazba	15
5. NOVI TVORBENI NAČINI	17
6. NEOLOGIZMI	20
6.1. Određivanje neologizama	21
6.2. Vrste neologizama	22
6.3. Načini stvaranja neologizama	23
6.4. Neologizacijski procesi.....	25
7. NEOLOGIZMI DANAS.....	27
7.1. Oživljenice.....	27
7.2. Okazionalizmi.....	27
7.3. Posuđenice	28
7.4. Prevedenice	30
7.5. Stopljenice	31
7.6. Skraćenice	32
7.7. Neologizmi za vrijeme pandemije.....	34
7.8. Rječnik neologizama	35
8. NATJEČAJ ZA NAJBOLJU NOVU HRVATSKU RIJEČ.....	37
9. KORPUS I ANALIZA.....	41
10. ZAKLJUČAK.....	46
LITERATURA	47
SAŽETAK	49
ABSTRACT	50

1. UVOD

Jezik je osnovni sustav komunikacije među ljudima, koji omogućuje sporazumijevanje i razmjenu informacija u verbalnome i pismenome obliku te pomoću znakova. On se može shvatiti kao živi organ koji se svakodnevno mijenja i prilagođava ovisno o prilikama u kojima se nalaze njegovi govornici i njihovim potrebama. Jezik je predmet proučavanja lingvistike. Lingvistička disciplina koja će se pobliže promatrati u ovome radu je tvorba riječi, a poseban naglasak stavit će se na tvorbu neologizama.

Jedno poglavlje rada posvećeno je hrvatskomu jeziku, preciznije njegovoj standardizaciji. Treće poglavlje bavi se problematikom definiranja tvorbe riječi kao jezikoslovne discipline. Prezentirane su razne definicije i shvaćanja tvorbe riječi u kontekstu jezikoslovlja. U sljedećemu su poglavlju opisani tvorbeni načini koji sudjeluju u tvorbi neologizama u hrvatskome jeziku (prema modelu *Hrvatske gramatike* E. Barić i dr. i prema modelu Mihaljević i Ramadanović, uz osvrt B. Kune na terminologiju) kao i novi tvorbeni načini koje u *Raspravama* razrađuje I. Marković. Nakon toga slijedi poglavlje o neologizmima. S obzirom na to da i u ovome dijelu postoji neusklađenost jezikoslovaca u određenju neologizama, šesto se poglavlje bavi njihovim definiranjem (prema literaturi V. Muhvić-Dimanovski i A. Mikić Čolić). Slijede i poglavlja o načinima njihova stvaranja, razlozima nastanka i vrstama neologizama. Poseban naglasak stavljen je i na oživljenice, okazionalizme, posuđenice, stopljenice i skraćenice, koje također sudjeluju u tvorbi neologizama. Govori se i o neologizmima koji su nastali za vrijeme pandemije bolesti COVID-19, a zatim je prikazan i *Rječnik neologizama* Zavoda za lingvistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Osmo poglavlje bavi se natječajem za najbolju novu hrvatsku riječ koju provodi uredništvo časopisa *Jezik* i donosi popis nagrađenih s natječaja od 1993. do 2022. te posebno istaknutih riječi 2010., 2020. i 2021. Nakon toga slijedi analiza korpusa neologizama. U svrhu proučavanja i istraživanja tvorbenih načina poslužili su spomenuti neologizmi s natječaja.

Cilj je rada opisati i utvrditi, na temelju analize odabranoga uzorka neologizama, koji tvorbeni načini sudjeluju i prevladavaju u tvorbi novih riječi u hrvatskome jeziku i koji su razlozi njihova stvaranja. U zaključnome se dijelu sintetizira rad i dodan je kratak osvrt na analizu.

2. HRVATSKI JEZIK

Hrvatski je jezik slavenski jezik koji se razvio iz praslavenskoga jezika, a pripada zapadnojužnoslavenskoj podskupini slavenske grane indoeuropske jezične zajednice. Obuhvaća jezične ostvaraje od najranijih vremena do danas na svim područjima na kojima se Hrvati nalaze. Hrvatski jezik uključuje standardni jezik kao i narodne govore (dijalekte, žargon) kojima se Hrvati služe.¹

Govornici hrvatskoga jezika služe se trima narječjima – čakavskim, kajkavskim i štokavskim. Razvoj je jezika prouzrokovao značajan broj međudijalekatskih razlika, što je u konačnici dovelo do stvaranja novih dijalekata unutar dijalekatskih jedinica. Danas najveće mjesto u hrvatskom jeziku zauzima štokavsko narječje, a za bazu standardnomu jeziku uzima se novoštokavski govor.²

Počeci se pisanoga nasljeđa hrvatskoga jezika pojavljuju krajem 10. ili početkom 11. stoljeća tekstovima na glagoljici, koji su uglavnom pisani hrvatskom inačicom crkvenoslavenskoga jezika te arhaičnom čakavštinom. U nadolazećim se stoljećima jezik razvijao u raznim povijesnim, političkim, geografskim i kulturnim prilikama, a u 18. stoljeću započinje standardizacija hrvatskoga jezika kakvoga danas poznajemo.

U 19. se stoljeću za temelj jezičnoga standarda uzima zapadna novoštokavština te se u isto vrijeme razvijaju i morfonološki pravopis pod utjecajem sjevernih i zapadnih slavenskih jezika te grafija. Hrvatski standardni jezik svoj samostalan razvoj doživljava tek nakon osamostaljenja Republike Hrvatske, slobodan od raznih društvenih i političkih čimbenika.³

D. Brozović u knjizi *Standardni jezik* iznosi problematiku definiranja standardnoga jezika. Naglašava da je za klasifikaciju standardnosti jezika kriterije potrebno „birati prema njezinim vlastitim značajkama, tj. moraju nam omogućavati da uočimo, mjerimo i ocjenjujemo normiranost standardnoga jezika, njegovu funkcionalnost kao instrumenta više civilizacije, odnos prema nacionalnim i civilizacionim kompleksima, način formiranja, pojavni karakter (ne supstancijalni ili

¹ Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: O hrvatskome jeziku, <http://ihjj.hr/stranica/o-hrvatskome-jeziku/26/> (preuzeto 1. srpnja 2023.)

² Barić, E. i dr. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga, Zagreb, 1997., str. 10.

³ Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: O hrvatskome jeziku, <http://ihjj.hr/stranica/o-hrvatskome-jeziku/26/> (preuzeto 1. srpnja 2023.)

strukturalni) osnovice na kojoj je formiran, i konačno, sistem (orto)grafije.“⁴ Prema njemu standardni je jezik „autonoman vid jezika, uvijek normiran i funkcionalno polivalentan, koji nastaje pošto se jedna etnička ili nacionalna formacija, uključivši se u internacionalnu civilizaciju, počne u njoj služiti svojim idiomom, koji je dotad funkcionirao samo za potrebe etničke civilizacije.“⁵ Lj. Jonke u članku *O slobodi i postojanosti književnog jezika* navodi da je jezik živ i elastičan i prati ljudsku misao u osvajanjima novih spoznaja te se tako obogaćuje. Dodaje da književni jezik primanjem bogatstva iz dijalekata i drugih jezika raste u organizam višega tipa. Time Jonke objašnjava elastičnu stabilnost jezika – postojanost i stabilnost, koja podrazumijeva elastičnost.⁶ Odnosno, standardni je jezik stabilan u prostoru te elastično stabilan u vremenu – podložan je određenim promjenama u vremenu (uglavnom zbog potrebe za obogaćivanjem ili promjernom leksika).⁷

Nadalje, razlikuje se hrvatski jezik kao sustav i hrvatski jezik kao standard. Hrvatski jezik kao sustav određen je lingvistički. On je uređena, suvisla, samodostatna i samouređujuća ustanova gdje nema ni manjka ni viška, ni inačica ni iznimaka, a nema ni vrijednosti, kulture, tradicije, povijesti, nacije – savršen je jer se ne ostvaruje, već predstavlja mogućnost jezika. S druge strane, hrvatski jezik kao standard određen je sociolingvistički (njime upravljaju i jezične i izvanjezične zakonitosti). Također, ima sva oprečna svojstva – ima viška i manjka, inačica i iznimaka, vrijednosti i razlika. Razlikuje se i hrvatski standardni jezik od hrvatskoga književnog jezika (iako se često ta dva pojma ne razlikuju). Smatra se da hrvatski književni jezik podrazumijeva nestandardne i supstandardne idiome, njihov leksik i gramatiku, a istodobno je i jedan od funkcionalnih stilova standardnoga jezika. Razlikovna obilježja standardnoga jezika prema književnome su višefunkcionalnost i normativnost.⁸

Normiranost je uvjet standardnosti. Leksička je razina najmanje podložna normiranju (za razliku od fonološke, morfološke, tvorbene i sintaktičke). Normativnost jezika podrazumijeva pravila. Norma je uvjetovana sustavom i govorom (odnosno

⁴ Brozović, D. *Standardni jezik*. Matica hrvatska, Zagreb, 1970., str. 41–42.

⁵ Ibid., str. 28.

⁶ Jonke, Lj. *O slobodi i postojanosti književnog jezika*, *Jezik*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 1952., vol. 1, br. 3, str. 65–67.

⁷ Jezik.HRvatski: Hrvatski standardni jezik, <https://jezik.hr/standardni-jezik.html> (preuzeto 1. srpnja 2023.)

⁸ Barić, E. i dr. *Hrvatski jezični savjetnik*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 1999., str. 44–48.

realizacijom sustava) i određuje pravilnost i vrijednost jezičnih jedinica. Sustav zahtijeva da norma odgovara njegovim unutrašnjim zakonima. Sustav označava ono kako se može govoriti, a norma označava kako se treba govoriti (ono što je prihvaćeno kao pravilo). Govor označava ono kako se govori. Standardnomu jeziku pripadaju uzus (označava ono kako se obično govori) i norma, dok sustavu pripada govor.⁹

Normativni su zahvati potrebni kada se u standardnome jeziku primijeti postojanje inačica (tj. dubleta, varijanata). Moguće je doći do različitih poimanja o njihovoj pojavi, stoga neki inačice smatraju odrazom nesavršenosti jezika koju je potrebno ukloniti.¹⁰ Međutim, inačice su normalna pojava jezičnoga razvoja. Bez obzira na to, nisu sve inačice jednako preporučljive zbog čega se postavljaju određena načela koja reguliraju jezičnu pravilnost. Klasifikacije načela razlikuju se ovisno o njihovim autorima. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje izdvaja tri normativna načela kao kriterije standardnojezične pravilnosti: načelo sustavnosti, načelo standardnosti i načelo svrhovitosti. Načelo sustavnosti odnosi se na utvrđivanje sustavnih značajki jezičnih činjenica (odnosno njihova usklađenost s jezičnim ustrojstvom i zakonitostima jezičnoga sustava). Načelo standardnosti jezične činjenice dijeli se na standardnojezične (riječi koje pripadaju standardnomu jeziku) i nestandardnojezične (riječi koje ne pripadaju standardnomu jeziku). Načelo svrhovitosti podrazumijeva određivanje komunikativno-stilske vrijednosti jezičnih jedinica, koje se dijele na stilski obilježene i stilski neobilježene. Ovim je načelima dodano i načelo stabilnosti (u standardnome je jeziku pravilnije nepromjenljivo od promjenljivoga), načelo autohtonosti (domaće riječi imaju prednost pred stranima), načelo produktivnosti (bolja je inačica riječi ona koja ima veće tvorbene mogućnosti), tradicijsko načelo, načelo proširenosti, načelo tipičnosti, načelo općeobvezatnosti, načelo poštivanja i predviđanja razvojnih tendencija. Ovim se načelima nastoji smanjiti mogućnosti pogrešaka na najmanju mjeru.¹¹

I. Pranjković predlaže dvanaest načela jezične pravilnosti: načelo stabilnosti (jezično je pravilnije ono što je stabilno, nije podložno promjenama), načelo proširenosti (prednost ima ono što je frekventnije, što se češće javlja u praksi standardnoga jezika), logičko načelo (ono što je u jednome jeziku logično, ne mora biti

⁹ Barić, E. i dr. *Hrvatski jezični savjetnik*, str. 48.

¹⁰ Pranjković, I. *Ogledi o jezičnoj pravilnosti*. Disput, Zagreb, 2010., str. 9.

¹¹ Barić, E. i dr. *Hrvatski jezični savjetnik*, str. 53–54.

i u drugome), estetsko načelo (pravilnije je ono što je ljepše), pragmatično načelo (norma je uvjetna), takozvano pravno načelo (sličnost jezične i pravne norme; mogućnost utvrđivanja koja inačica je u skladu sa zakonitostima jezičnoga sustava), takozvano znanstveno načelo (suodnos norme i jezičnoga sustava, koji omogućuje da se o pojedinim inačicama sudi znanstveno), zemljopisno načelo (konkretiziranje dijalekata ili uzornoga regionalnog govora; najmanje relevantno načelo), aristokratsko načelo (prestiž jezika viših društvenih slojeva), demokratsko načelo (pretpostavka da su svi ljudi u pojedinim zajednicama jezično jednakovrijedni i da imaju pravo na vlastite jezične izbore), načelo autoritetnosti (pravilnija je inačica ona koja je potkrijepljena autoritetom izvora, obično književnoga stvaratelja) i načelo svrhovitosti (pravilnije je ono što je primjerenije pojedinom tipu komunikacije; svaki funkcionalni stil ima svoju normu).¹² Autor naglašava da se sva načela trebaju uzeti u obzir pri donošenju normativnih odluka, ali ne i apsolutizirati.

Prema tome, hrvatski standardni jezik normiran je jezik, odnosno obilježen je pravopisnom, gramatičkom, leksičkom te stilističkom normom. Cilj standardiziranja jest stvaranje općega hrvatskog jezika kao univerzalnoga sredstva sporazumijevanja u svim krajevima i područjima Republike Hrvatske, neovisno o narječju i idiomu govornika.¹³

S jedne strane, promjenom jezika u vremenu aktivni leksik može postati pasivan te na taj način dolazi do pojave arhaizama, historizama i slično, dok s druge strane postoji potreba za proširenjem ili obnavljanjem leksika. Potreba se za novim riječima u aktivnom leksiku može zadovoljiti posuđivanjem riječi iz drugih jezika, prijenosom značenja već postojeće riječi na drugu te tvorbom nove riječi. Novonastale se riječi u jeziku određuju kao novotvorenice ili neologizmi. Neologizmima se, između ostaloga, bavi jezikoslovna disciplina tvorba riječi.

¹² Pranjković, I. *Ogledi o jezičnoj pravilnosti*, str. 10–16.

¹³ Jezik.HRvatski: Hrvatski standardni jezik, <https://jezik.hr/standardni-jezik.html> (preuzeto 1. srpnja 2023.)

3. TVORBA RIJEČI

S obzirom na to da je tvorba riječi relativno mlado područje gramatike, u hrvatskim se gramatikama i stručnoj literaturi pojavljuju različita određenja i definicije tvorbe riječi. Jedni izvori tvrde da tvorba riječi pripada drugim granama jezikoslovlja (npr. morfologiji ili leksikologiji), dok je drugi smatraju zasebnom, samostalnom gramatičkom disciplinom.

E. Barić i dr. u *Hrvatskoj gramatici* navode da je „tvorba riječi jezična pojava gdje od jedne ili više riječi nastaju nove. Tvorba riječi ujedno je i dio gramatike koji proučava tvorbenu strukturu dosadašnjih riječi dajući pravila za tvorbu novih riječi.“¹⁴ Također naglašavaju da u hrvatskome jeziku nove riječi nastaju na temelju već postojeće leksičke građe. Leksičku građu čine i posuđenice koje su fonološki, morfološki i tvorbeno prilagođene hrvatskomu jeziku te isto tako sudjeluju u tvorbi novih riječi.

B. Tafra i P. Košutar u svojem znanstvenom članku ovu lingvističku disciplinu nazivaju rječotvorjem, a predmet proučavanja ove discipline određuju kao „nastanak riječi od jedne ili od dviju riječi te dio gramatike, u nekih dio leksikologije, koji proučava takav oblik popunjavanja leksičkoga fonda i na kraju knjiga u kojoj se opisuju spoznaje te discipline.“¹⁵ Smatraju da je predmet izučavanja rječotvorja nastanak riječi te pritom razmatraju i strukturu postojećih riječi kao i mogućnost nastanka novih riječi. Autorice članka pretpostavljaju razliku između pojmova *rječotvorje* i *tvorba riječi*. Rječotvorje podrazumijeva jezikoslovnu disciplinu, a tvorba riječi odnosi se na tvorenje, tj. postupak nastanka riječi.¹⁶ Rječotvorje je definirano kao samostalna lingvistička disciplina koja je bliska drugim disciplinama kao što su morfologija, leksikologija i etimologija.

Gramatika hrvatskoga jezika J. Silića i I. Pranjkovića tvorbu riječi definira kao dio morfologije u kojemu se riječ analizira kroz oblikotvornu osnovu (iz koje se izvode oblici riječi) i rječotvornu osnovu (iz koje se izvode riječi) te dodaju da se riječi izvode iz već postojećih riječi (odnosno: imenice se izvode iz imenica, tj. imeničkih, glagolskih

¹⁴ Barić, E. i dr. *Hrvatska gramatika*, str. 285.

¹⁵ Tafra, B. Košutar, P. Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku, *Suvremena lingvistika*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 2009., vol. 35, br. 67, str. 87.

¹⁶ Ibid., str. 88.

i pridjevnih osnova, a glagoli se izvode iz glagola, tj. imeničkih, glagolskih i pridjevnih osnova itd.).¹⁷

Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku S. Babića tvorbu riječi označava kao „jezičnu pojavu kojom u jeziku postaju nove riječi na osnovi dosadašnjega rječničkog blaga. Ujedno označuje i jezikoslovnu disciplinu koja se bavi proučavanjem načina, obrazaca i tipova postanka novih riječi.“¹⁸ Babić također tumači četiri načina na koje se tvorba riječi može razumjeti: kao dio leksikologije, kao dio morfologije, kao dio etimologije te kao zaseban dio gramatike.

A. Mikić Čolić u knjizi *Neologizmi u hrvatskome jeziku* tvorbu riječi određuje kao leksikološku disciplinu te dodaje da ona također zadire u područje gramatike, preciznije u područje morfologije, no ističe da tvorbi riječi treba pristupiti interdisciplinarno.¹⁹

Dakako, postoje i mnoga druga određenja tvorbe riječi, bilo da je određena kao dio drugih lingvističkih grana, bilo da je definirana kao samostalna jezikoslovna disciplina. Različita stajališta donose i različite pristupe u shvaćanju i određivanju osnovnih pojmova ovoga jezikoslovnog područja, ali i različita shvaćanja načina na koje se riječi tvore u hrvatskome jeziku.

Tvorba se riječi odvija u tvorbenome procesu. U njemu sudjeluju tzv. osnovna riječ i tvorenica, odnosno riječ koja je nastala tvorbom. Osnovna je riječ povezana s tvorenicom tvorbom vezom, koja može biti izrazna ili sadržajna. Da bi tvorbena veza postojala, među riječima mora biti vidljiva i izrazna i sadržajna veza, tj. mora postojati glasovno i značenjsko podudaranje. *Hrvatska gramatika* E. Barić i dr. daje nekoliko primjera tvorbene veze, a ovdje ćemo se poslužiti primjerom **morski** i **umoriti se** – u ovim primjerima riječi nisu u tvorbnoj vezi jer je zadovoljena samo izrazna povezanost (*mor-*), ali nedostaje sadržajna.²⁰

U tvorbnoj se vezi među riječima uspostavlja odnos motivacije – iskazuje se sudjelovanje izraza i sadržaja osnovne riječi u izrazu i sadržaju tvorenice. Na taj način

¹⁷ Silić, Josip. Pranjковиć, Ivo. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 146.

¹⁸ Babić, S. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. HAZU, Globus, Zagreb, 2002., str. 23.

¹⁹ Mikić Čolić, A. *Neologizmi u hrvatskome jeziku*. Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2021., str. 112.

²⁰ Barić, E. i dr. *Hrvatska gramatika*, str. 286.

osnovna riječ „motivira“ nastanak tvorenice (primjer: gl. *voziti* – im. *vozač*; im. *more* – prid. *morski*). S druge se strane nalaze nemotivirane riječi (npr. *kadulja*, *pas*).²¹

Tvorba riječi utvrđuje i nizove riječi nastalih na isti način čime se dobivaju tvorbeni uzorci, a njih čine osnovna riječ i tvorenica (npr. *sretan* – *nesretan*, *suditi* – *sudac*, *zec* – *zečji*). Riječi pripadaju istomu tvorbenom uzorku ako pripadaju istoj morfološkoj vrsti te imaju isto tvorbeno sredstvo.²²

Riječ je moguće analizirati semantičkom, tvorbenom i morfemskom analizom.

Proces kojim se otkriva postoji li tvorbeni veza među riječima naziva se semantička analiza ili preobličivanje. Semantičkom se analizom pretvara izraz i sadržaj određene riječi u niz riječi od kojih je barem jedna motivirala riječ koju analiziramo.

Semantička se analiza može prikazati kroz sljedeće primjere:

drvar → onaj koji siječe ili dovozi drva

drvarica → žena koja siječe ili skuplja drva (žena drvar)

drvarnica → prostorija gdje se drže drva

drvosječa → onaj koji siječe drva

drvored → red drveća itd.

U primjerima *drvored* i *drvosječa* može se uočiti postojanje čak dviju riječi koje su motivirale njihov nastanak. U riječi *drvored* to su imenice *drvo* i *red*, a u primjeru *drvosječa* to su imenica *drvo* i glagol *sjeći*. Semantičkom se analizom dobivaju semantički uzorci koje čine tvorenica i opis tvorbenoga značenja.²³

Tvorbeni analiza rastavlja tvorenice na tvorbeni dijelove. Ona iskazuje kako je određena riječ nastala, koji su njezini tvorbeni dijelovi te načini njezine tvorbe. Prilikom tvorbeni analize određuje se osnovna riječ te se uspoređuje s nizom riječi iste tvorbeni vrste. Kao primjer uzet ćemo riječ *praonica* (uzorak: *prati* – *praonica*). Ovu riječ moguće je usporediti s riječima *štedionica*, *čistionica*, *kupaonica*, *čitaonica* i sl.

²¹ Barić, E. i dr. *Hrvatska gramatika*, str. 286.

²² Ibid.

²³ Ibid., str. 288.

Sve ove riječi dijele glasovni niz *-onica* koji predstavlja prostor u kojem se što čini ili obavlja.²⁴

Semantička i tvorbeno analiza usko su povezane. Tvorbenom se analizom rastavlja izraz tvorenice na dijelove, dok se u semantičkoj analizi rastavlja sadržaj tvorenice (npr. riječ *laskavac* → semantička analiza: laskav čovjek; tvorbeno analiza: *laskav-ac*). Neke riječi mogu biti dvostruko motivirane ili ih je moguće preobličiti na dva načina (npr. *pastirče* → mlad pastir, mlada pastirica; pastir, pastirica – *pastirče*).²⁵

Treća analiza kojom se riječ može analizirati jest morfemska analiza. Pomoću morfemske analize upoznaje se morfemska struktura riječi. Razlikuje se od tvorbeno analize u tome što se morfemski mogu analizirati i tvorbeno nedjeljive riječi, dok se tvorbeno analiziraju isključivo tvorenice. Morfemskom se analizom dobivaju korijenski (leksički) i oblični morfem (npr. riječ *noga* sastoji se od leksičkoga morfema *nog-* i obličnoga morfema *-a*).²⁶

Riječi *čistačica* načinit ćemo tvorbeno i morfemsku analizu te uočiti njihove razlike:

tvorbena analiza: *čistač-ica*

morfemska analiza: *čist-ač-ic-a*

U ovom je primjeru vidljivo da se riječ *čistačica* tvorbeno dijeli na osnovu *čistač* i sufiks *-ica*, a morfemski se sastoji od korijenskoga morfema *čist-*, sufikslnih morfema *-ač-* i *-ic-* te obličnoga morfema *-a*.²⁷

²⁴ Barić, E. i dr. *Hrvatska gramatika*, str. 290.

²⁵ Ibid., str. 292.

²⁶ Ibid., str. 293.

²⁷ Ibid.

4. TVORBENI NAČINI

Poimanje tvorbenih načina u hrvatskome jeziku nerijetko nailazi na probleme i neujednačenosti u terminologiji, stoga se njihove podjele razlikuju ovisno o literaturi.

Prema *Hrvatskoj gramatici* E. Barić i dr. postoje dva osnovna tvorbeni načina – izvođenje i slaganje. Izvođenje nastaje kada je tvorenica s jednom riječju u tvorbenoj vezi, a kada je u tvorbenoj vezi s dvjema riječima dolazi do slaganja. Tvorenica nastala izvođenjem naziva se izvedenica, a ona nastala slaganjem složenica. U izvođenju se očituju sljedeći tvorbeni načini: sufiksalna tvorba, prefiksalna tvorba, prefiksarno-sufiksalna tvorba. Za slaganje karakteristične su složeno-nesufiksalna tvorba (čisto slaganje), složeno-sufiksalna tvorba, srastanje, tvorba složenih skraćenica, a poseban tvorbeni način je preobrazba.²⁸

Radi jasnoće i preciznosti M. Mihaljević i E. Ramadanović predlažu četrnaest tvorbenih načina: sufiksalsnu tvorbu, prefiksalsnu tvorbu, prefiksarno-sufiksalsnu tvorbu, slaganje, složeno-sufiksalsnu tvorbu, srastanje, srašteno-sufiksalsnu tvorbu, unutarnju tvorbu, tvorbu polusloženica, tvorbu pokrata, preobrazbu ili konverziju, tvorbu prefiksoidnih tvorenica (prefiksoidizacija, prefiksoidacija), tvorbu sufiksoidnih tvorenica (sufiksoidizacija, sufiksoidacija) i prefiksoidno-sufiksoidna tvorba.²⁹

Autorice također odjeljuju tvorbene načine od načina bliskih tvorbi. Tvorbene načine dijele na osnovne i izvedene. Osnovni tvorbeni načini su sufiksalsna i prefiksalsna tvorba, slaganje, srastanje, unutarnja tvorba, tvorba polusloženica i pokrata, preobrazba ili konverzija i tvorba prefiksoidnih i sufiksoidnih tvorenica. Izvedeni tvorbeni načini nastaju kombinacijom osnovnih tvorbenih načina. Prema tome, prefiksarno-sufiksalsna tvorba tvorbeni je način koji proizlazi iz prefiksalsne i sufiksalsne tvorbe, složeno-sufiksalsna tvorba kombinacija je sufiksalsne tvorbe i slaganja, srašteno-sufiksalsna tvorba kombinacija je sufiksalsne tvorbe i srastanja i prefiksoidno-sufiksoidna tvorba kombinacija je tvorbe prefiksoidnih i sufiksoidnih tvorenica.³⁰

Srašteno-sufiksalsna tvorba način je u kojemu istodobno sudjeluju srastanje i sufiksacija (npr. *zlurad*, *crvenperka*, *osamsatni*, *tisućljeće*, *stranputica*). Kada se

²⁸ Barić, E. i dr. *Hrvatska gramatika*, str. 293.

²⁹ Mihaljević, M. Ramadanović, E. Razradba tvorbenih načina u nazivlju (s posebnim obzirom na odnos među složenicama bez spojnika -o-, sraslicama i tvorenicama s prefiksoidima), *Rasprave*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2006., vol. 32, br. 1, str. 205–206.

³⁰ *Ibid.*, str. 208–209.

dogodi promjena u samoj riječi (promjena u naglasku, fonemu osnove ili oboje) i nastane nova riječ, radi se o unutarnjoj tvorbi (npr. *pěčēnje* – *pečēnje*, *okòpati* – *okápati*). Prefiksoidizacija podrazumijeva dodavanje prefiksoida ispred jedne riječi (npr. *geobotanika*, *telekamera*, *nazoviliječnik*, *nadriknjiga*), dok se sufiksoidizacija odnosi na dodavanje interfiksa -o- i sufiksoida (punoznačnih vezanih osnova) na osnovu (npr. *raketodrom*, *čovjekoid*, *čovjekolik*, *vicoteka*). Prefiksoidno-sufiksoidna tvorba objedinjuje ova dva načina (npr. *videoteka*, *aerodrom*, *bibliobus*, *autobus*).³¹

4.1. Sufiksalna tvorba

Sufiksalna je tvorba način u kojem se tvorbeno značenje izražava sufiksom. U *Hrvatskoj gramatici* razlikuju se oblični i tvorbeni nastavci gdje se prvi nazivaju nastavci, a drugi sufiksi. Sufiksi nose tvorbeno značenje tek kada se dovode u vezu s osnovom, dolaze na završetku riječi, ne dolaze kao osnova te ne mogu tvoriti semantičku jezgru riječi (morfološki modificira osnovu). Poznajemo četiri vrste sufiksa – imeničke, pridjevske, glagolske te priložne sufikse. Prema stupnju tvorbene aktivnosti sufiksi se dijele u tri kategorije: vrlo plodni sufiksi (imenički: -(a)c, -ač, -ak, -čić, -ica, -ić, -ina, -ka, -ost, -telj; pridjevski: -(a)n, -ni, -ast, -av, -ljiv, -ovl-ev, -in, -ski; glagolski: -ati, -avati, -irati, -ivati, -ovati), slabo plodni sufiksi (imenički: -an, -eč(a)k, -ič(a)k, -ešina, -et(a)k, -urda; pridjevski: -cat, -nat, -ji; glagolski: -akati, -arati, -čiti, -jeti) i neplodni sufiksi (-en, -er, -av, -išav, -onjav). Ovaj je tvorbeni način najplodniji u stvaranju imenica i pridjeva.³²

4.2. Prefiksalna tvorba

Tvorbeni način u kojem se tvorbeno značenje izražava prefiksom naziva se prefiksalna tvorba. Prefiks dolazi na početku riječi te modificira leksičko značenje osnovne riječi, npr. *čovječan* – *nečovječan*, *predsjednik* – *potpredsjednik*, *pisati* – *potpisati*. Prefiksi najčešće dolaze od prijedloga te čestica *ni* i *ne*. Čestice *ni* i *ne* pretvaraju pozitivno značenje imenica, pridjeva i priloga u negativno (*sreća* – *nesreća*, *sposoban* – *nesposoban*, *sretno* – *nesretno*) te mijenjaju značenje upitno-odnosnih

Mihaljević, M. Ramadanović, E. Razradba tvorbenih načina u nazivlju (s posebnim obzirom na odnos među složenicama bez spojnika -o-, sraslicama i tvorenicama s prefiksoidima), *Rasprave*, str. 206.

³² Barić, E. i dr. *Hrvatska gramatika*, str. 294.

zamjenica u neodređeno (*tko – netko, kakav – nekakav*). Prefiksi mogu biti i oblici drugih vrsta riječi, npr. *nadri-* i *polu-*. Prefiks *naj-* sudjeluje u stvaranju superlativa (*najpošteniji*). Nerijetko se pojavljuju i prefiksi stranoga podrijetla (*simetrija – asimetrija, alkoholičar – antialkoholičar, zvuk – ultrazvuk* i sl.).³³

4.3. Prefiksarno-sufiksna tvorba

Tvorbeni se način u kojemu istodobno djeluju prefiksna i sufiksna tvorba naziva prefiksno-sufiksna tvorba. U ovome načinu tvorbe sudjeluju prefiksi nastali od prijedloga (*bez-, izvan-, za-*). Barić i dr. napominju da su tvorenice koje su nastale prefiksno-sufiksnom tvorbom najčešće u tvorbenoj vezi s prijedložnim izrazom, što se da uočiti u preoblikama, npr. *doživotan* → koji traje **do** kraja života.³⁴

4.4. Slaganje

Slaganjem se od dviju riječi tvori jedna (npr. *vodovod – voda + voditi*). Ovim se tvorbenim načinom tvore složenice.

Složenice se mogu dijeliti na sufiksne, nesufiksne i polusloženice. Za sufiksne je složenice karakterističan spojnik *-o-* (npr. *nog-o-met, rod-o-ljub, basn-opisac*), koji spaja prvi i drugi dio složenice u jedan pojam. Ovaj se način tvorbe naziva složeno-sufiksna tvorba (jer istodobno sudjeluju slaganje i sufiksna tvorba). Time nastaju sufiksne složenice kao što su *Banjolučanin, Novozelandačanin, plavook, padobran, književnoteorijski, srednjovjekovni* i slično. Sufiks je taj koji određuje kojoj vrsti riječi pripada složenica.³⁵

Nesufiksne složenice u drugome dijelu sadrže riječ koja može biti samostalna (*brodovlasnik, samoodržavanje*) te se ta riječ nalazi među osnovnim riječima te složenice. Neke složenice imaju nulti spojnik, odnosno njihov spojnik nije izražen (*crvenperka, Jadranfilm*) te zbog toga nalikuju sraslicama. Također, javljaju se i polusloženice, odnosno nepotpune složenice. U polusloženicama obje riječi

³³ Barić, E. i dr. *Hrvatska gramatika*, str. 295.

³⁴ Ibid., str. 296.

³⁵ Ibid., str. 298.

zadržavaju svoj naglasak, a njezini dijelovi povezani su spojnicom (*spomen-ploča, uzor-majka*).

Kada je drugi dio složenice samostalna riječ govorimo o složeno-nesufiksnoj tvorbi ili čistom slaganju. Ovaj tip složenica dijeli se na imeničke (*samofiltriranje, vodoinstalater*), pridjevske (*samonikao*) i priložne (*katkada*) složenice.³⁶

Posebno se mogu promatrati tvorba imenica, glagola, pridjeva i priloga. *Hrvatska gramatika* za svaku vrstu riječi obrazlaže tvorbene načine. Kada je riječ o složeno-nesufiksnoj tvorbi ili čistome slaganju imenica, *Hrvatska gramatika* predlaže podjelu složenica na tri tvorbena tipa: tvorbeni tip sa spojnikom *-o-* (npr. *tekstopisac, raketodrom*), tvorbeni tip sa spojnikom *-Ø-* (npr. *imendan, ampermetar*) i tvorbeni tip s vezanim leksičkim morfemom na *o* koji nije izlučiv, bez spojnika (npr. *hidroelektrana, kozmodrom*).³⁷

Složenice sa spojnikom *-o-* dijele se na: složenice s imeničkom osnovom u prvome dijelu (*brodograditelj*), složenice s pridjevskom osnovom u prvome dijelu (*novogradnja*), složenice s brojnom osnovom u prvome dijelu (*prvobratučed*), složenice sa zamjениčkom osnovom u prvome dijelu (*samoanaliza*)³⁸ te složenice sa spojnikom *-o-* i vezanim leksičkim morfemom u drugome dijelu (*dijalektologija*).³⁹

Zahtjevnost u određenju tvorbenoga tipa složenice prikazuje se kroz primjer *brodokovač*, koji se može shvatiti na dva načina – moguće je svrstati ga u tvorbeni tip sa spojnikom *-o-* (*brod-o-*) ili u tip s vezanim leksičkim morfemom u prvome dijelu (*brodo-*).

Prema značenju složenice se dijele u tri skupine: prema udjelu drugoga dijela u značenju složenice, prema udjelu prvoga dijela u značenju složenice i prema preoblikama.⁴⁰

Promatrajući drugi dio složenice koja pripada imeničkim složenicama nesufiksne tvorbe, ona može pripadati jednoj od sljedećih kategorija: složenica čiji je drugi dio tvorenica, složenica čiji je drugi dio leksička riječ i složenica čiji je drugi dio vezani leksički morfem. Imeničke složenice nesufiksne tvorbe s tvorenicom u

³⁶ Barić, E. i dr. *Hrvatska gramatika*, str. 296–298.

³⁷ Ibid., str. 335.

³⁸ Ibid., str. 337.

³⁹ Ibid., str. 346.

⁴⁰ Ibid., str. 336.

drugome dijelu mogu se podijeliti u sljedeće značenjske skupine: vršitelj radnje (*pravobranitelj*), nositelj osobine (*prvomučnik*), mjesna imenica (*vodocrpište*), stvar (*minobacač*), radna imenica (*brodogradnja*), mislena imenica (*samoizgnanstvo*).⁴¹

Tvorbeni način pri kojem barem dvije osnovne riječi srastaju u tvorenicu naziva se srastanje. Srastanjem se mogu tvoriti imenice (*kuće vlasnica – kućevlasnica*), glagoli (*dan gubiti – dangubiti*), pridjevi (*tako zvani – takozvani*), prilozima (*uz brdo – uzbrdo*) i prijedlozi (*u oči – uoči*), a tako nastale riječi nazivaju se sraslice. Sraslice po morfološkoj strukturi moraju biti istovjetne skupovima riječi na osnovi kojih su tvorene.⁴²

Stručna literatura često nailazi na neusklađenost prilikom definiranja sraslica i složenica. Da bi se postavila jasna razlika u prepoznavanju jednih i drugih, *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku* složenicama imenuje one tvorenice koje imaju dvije tvorbene osnove i interfiks -o-, a sraslicama određuje one koje su bez interfiksa. Prema tome, sraslice su tvorenice poput *cjepidlaka, pazikuća, kućedomaćin* i slično.⁴³

B. Kuna u članku *Nazivlje u tvorbi riječi* proziva izbor terminologije koju iznosi *Hrvatska gramatika*. Uočava dvostrukost koja se javlja pri imenovanju vrste složenica – *imeničke složenice nesufiksalne tvorbe* kasnije se nazivaju *nesufiksalne složenice*. Kuna daje prednost Babićevu nazivu *čista složenica* jer se time isključuju drugi tvorbeni načini.⁴⁴ Također, kada je riječ o prefiksoidima i sufiksoidima, Kuna ponovno daje prednost Babićevoj terminologiji – *vezani leksički morfem*, koji upotrebljava *Hrvatska gramatika* da bi naglasila ulogu složeničkoga dijela, preciznije bi bilo zamijeniti Babićevim terminom *vezana osnova*. Kriterij kojim Babić razgraničuje sufiks i vezanu osnovu je: „ako osnova prvoga dijela ima spojnik, onda je drugi dio vezana osnova, a nije sufiks.“⁴⁵ Autor se osvrće i na odabir u terminologiji Silića i Pranjkovića, koji termine *prefiksoid* i *sufiksoid* vraćaju u gramatičku praksu. Oni prefiksoid i sufiksoid smatraju dijelom složenice koji se javlja ispred ili iza korijena u različitim riječima s istim značenjem. Kuna takvo shvaćanje opovrgava ukazujući na nejasnoću u postavljanju

⁴¹ Barić, E. i dr. *Hrvatska gramatika*, str. 336.

⁴² Ibid., str. 298–299.

⁴³ Frančić, A. Hudeček, L. Mihaljević, M. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2005., str. 166.

⁴⁴ Kuna, B. *Nazivlje u tvorbi riječi*, *Filologija*, Zagreb, 2006., br. 46-47, str. 172.

⁴⁵ Ibid., str. 173.

takvoga kriterija. U skladu s tim mnoge bi se leksičke osnove mogle shvatiti kao sufiksoidi samo zato što se nalaze u različitim riječima s istim značenjem, što se može vidjeti u primjeru *-pis(ac)* u *romanopisac*, *bakropisac*, *tekstopisac*. Poteškoće u razlikovanju tvorbene jedinice od drugih složeničkih dijelova primjećuju se i u primjerima *gdjekoji*, *gdjetko*, *gdješto* – Silić i Pranjković određuju *gdje-* kao prefiksoid, no Kuna jasno tvrdi da je riječ o čistome slaganju jer su oba dijela složenice samostalne riječi. U suprotnost stavlja primjer *dvostruk*, gdje je *dvo-* u ulozi vezane osnove, odnosno prefiksoida.⁴⁶

4.5. Tvorba složenih skraćenica

Abrevijature ili složene skraćenice tvore se udruživanjem dijelova riječi u jednu (npr. **Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti** – HAZU, **Zagrebački električni tramvaj** – ZET, **Republika Hrvatska** – RH, **Vinkovačka tekstilna industrija** – Vinteks itd.), a najčešće nastaju iz praktičnih razloga. *Hrvatska gramatika* prikazuje tri tvorbena uzorka stvaranja skraćenica prema dijelovima osnovnih riječi: uzorak početnih slova (**Varaždinska industrija svile** – VIS, Vis), slogovni uzorak (**Narodni magazin** – Nama) i mješoviti uzorak (**Industrija nafte** – INA, Ina).⁴⁷

4.6. Preobrazba

Preobrazba ili konverzija tvorbeni je način u kojemu nastaju nove riječi prijelazom iz jedne u drugu vrstu riječi. Tim načinom tvorbe mijenjaju se i gramatička obilježja riječi kao i sintaktički položaj, a glasovni ostaje nepromijenjen. Osnovna riječ poprima gramatička obilježja vrste riječi u koju prelazi. Naziv se dobiva prema vrsti riječi u koju se riječ preobražava, stoga uočavamo sljedeće preobrazbe: poimeničenje (poimeničuju se pridjevi: *Bugarska*, *Engleska*, *dobro*, *zlo*), popridjevljenje (popridjevljuju se glagolski pridjevi i glagolski prilozi: *Rado kupujemo uvezenu tkaninu*. – pridjev, *Ova je tkanina uvezena iz Kine*. – gl. pr. radni), popriloženje (npr. *Osuđen je na smrt*. – imenica s prijedlogom, *Bolestan je nasmrt*. – prilog), povezničenje (npr. *A da gdje si ostavila zlatan pojas?* – prilog, *Ne niči gdje te ne siju*. – veznik),

⁴⁶ Kuna, B. Nazivlje u tvorbi riječi, *Filologija*, str. 174.

⁴⁷ Barić, E. i dr. *Hrvatska gramatika*, str. 299–300.

popredložnje (npr. imenica u I jd. *krajem*, prijedlog u G *krajem zime*). Preobrazbom se ne mijenja glasovni sastav riječi.⁴⁸

⁴⁸ Barić, E. i dr. *Hrvatska gramatika*, str. 300–302.

5. NOVI TVORBENI NAČINI

Kao što je navedeno u prethodnome poglavlju, za tvorbu riječi u hrvatskome jeziku karakteristični su sljedeći načini: sufiksalna tvorba, prefiksalna tvorba, prefiksarno-sufiksalna tvorba, slaganje, složeno-sufiksalna tvorba, srastanje, tvorba složenih skraćenica te preobrazba. Međutim, utjecajem stranih jezika (ponajviše engleskoga) dolazi do novih načina tvorbe riječi. I. Marković tumači nove tvorbene načine, a to su infiksacija, reduplikacija i fuzija.

U članku *Tri nehrvatske tvorbe: infiksacija, reduplikacija, fuzija* Marković izlaže da tvorba riječi u hrvatskome jeziku ovisi o morfemima te se služi prefiksacijom, sufiksacijom i kompozicijom kao glavnim tvorbenim postupcima.⁴⁹ Za primjer Marković uzima leksički morfem *uk* te dodajući afikse čini sljedeće tvorenice: *nauk, neuk, nauka, učiti, neukost, naučnik, naučavati, nenaučenošću, vjeroučitelj, vjeroučiteljica, vjeroučiteljstvo*.

Infiksacija je tvorbeni način baziran na raščlambi i ućlanjivanju morfema. Pojava koja ima karakteristike infiksacije je tmeza, odnosno rastavljanje izvedenice (ili ustaljena izraza) umećući jednu ili više riječi među njezine sastavnice. Tmeza se u hrvatskome jeziku ostvaruje prilikom konstruiranja prefigiranih neodređenih zamjenica s prijedlozima (npr. *nitko – ni od koga, nikoji – ni pod kojim, koješta – koje s čime*) te ponekad i prilikom rastavljanja superlativa klitikom (kopulom ili zamjenicom), što je karakteristično za razgovorni stil (npr. *naj smo luđi, naj mi je gore*). U hrvatskome je jeziku češći oblik tmeze s jednosložnim infiksima. Vrlo se rijetko javljaju dvosložni (npr. *ni prema komu*) ili trosložni (npr. *ni između koga*) prijedlozi. Nerijetko se tmeza rabi radi ritmizacije što je vidljivo u primjerima *manje-više su → manje su više, to nam je dobrodošla pomoć → to je dobro nam došla pomoć*. U ovim slučajevima radi se o rastavljanju po tvorbenome šavu (tj. granici između dviju osnova) te nije riječ o pravoj infiksaciji, već se samo naziru njezine odlike. No, infiksacija se može primijetiti u primjeru *doviđenja vam → dovi-vam-đenja*. Klitika se nalazi unutar korijena riječi, a dolazi ispred naglašenoga sloga. Infiksacija je karakterističnija za razgovorni engleski jezik, a u konstrukcijama dolaze infiksi poput *bloody (Cindarella – Cinda-bloody-rella), blooming (absolutely – abso-blooming-lutely), flaming (fantastic – fan-flaming-tastic)* i slično. I ovdje se primjećuje da infiksi dolaze ispred naglašenoga sloga. U hrvatskome

⁴⁹ Marković, I. *Tri nehrvatske tvorbe: infiksacija, reduplikacija, fuzija*, *Rasprave*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2009., vol. 35, br. 1, str. 217.

se jeziku rijetko viđaju takve konstrukcije, no može se primijetiti njihovo širenje u razgovornome stilu.⁵⁰

Reduplikacija se opisuje kao način u kojemu se riječ shvaća kao fonetski materijal, koji se djelomično ili u cijelosti može ponavljati (može se rezati, spajati, stapati). Drugim riječima, reduplikacija je vrsta ponavljanja jezičnoga materijala (fonetskih, fonoloških i morfoloških jedinica), a ponavljanjem nastaje nova jezična jedinica. Ponavljanje je uglavnom povezano s pojačavanjem značenja ili količine referenta. U hrvatskome se jeziku reduplikacija primjećuje u riječima poput *glagol*, *pepeo*, *paprat*, *dabar*, zatim u prezentskome obliku *dadem*, onomatopejskim oblicima *kokoš*, *kukavica*, *prepelica*, u posuđenicama kao što su *barbar*, *ciklus*, *kukumar*, *mramor*, *bombon*, turcizmima kao *bezbeli*, *dibiduz*, *bambadava* itd. Karakteristično je i udvajanje prefiksa kao *prapra-* i *najnaj-*. Pridjevi su posebno skloni redupliciranju, a to je vidljivo u riječima *danodnevn*, *raznorazni*, *vjekovječni*, a i u konstrukcijama poput *pun puncat*. Mogu se spomenuti i riječi *kapkapati* i *lakpolako* te priloške konstrukcije poput *dan-danas*. Marković pretpostavlja da se reduplikacija može smatrati posebnim tipom afiksacije u kojem su afiksi fonološki određeni. Slikovito rečeno, ti su afiksi konsonantsko-vokalni „kosturi“, a fonetsko „meso“ preuzimaju od osnove na koju se pričvršćuju.⁵¹ Za hrvatski je jezik karakterističan prefiksalni uzorak CVC-, a reduplikacijom se postiže oblik CVC- + CVC + (fektivni) sufiks (npr. *kapkapati* – *kap-kap-a-*, *pun puncat* – *pun-pun-cat*). Ponekad se javljaju iznimke kao *isti isticati* (VCC), *pravi pravcati* (CCVC), *zdrav zdravcat* (CCCVC) i slično.⁵²

Fuzijom nastaju izvedenice u kojima se dio fonetskoga materijala dviju riječi stapa u jednu, a označavaju pojam koji objedinjuje oba polazišna pojma. Dakle, riječi nastaju stapanjem neznačenjskih dijelova dviju punoznačnica (vrlo se rijetko stapa više dijelova). Tako nastale riječi zovu se stopljenice (engl. *blend*). Stapanje ili fuzija vrlo je čest postupak tvorbe u engleskome jeziku, stoga nerijetko nailazimo na stopljenice poput *Brangelina* (**Brad Pitt** + **Angelina Jolie**), *PetrOl* (Mladen **Petrić** + Ivica **Olić**), *brunch* (**breakfast** + **lunch**), *slanguage* (**slang** + **language**) i slično. U hrvatskome se fuzija uglavnom primjećuje u posuđenicama (poglavito anglizmima), na primjer *modem* (**modulator** + **demodulator**), *motel* (**motor** + **hotel**), *smog* (**smoke** + **fog**). Osim toga,

⁵⁰ Marković, I. Tri nehrvatske tvorbe: infiksacija, reduplikacija, fuzija, *Rasprave*, str. 222–223.

⁵¹ Ibid., str. 226.

⁵² Ibid., str. 224–227.

bilježe se i izrazi u slengu kao *doviđorno*, *fenomentastično* te stopljenice poput *maspok* (**masovni pokret**), *znanfan* (**znanstvena fantastika**). Među ludističkim se neologizmima mogu pronaći i *kulturizam* (**kultura + turizam**), *Krašopis* (**Kraš + opis**), *ljetnissan* (**ljetni + Nissan**), *mupomoć* (**MUP + pomoć, MUP + upomoć**), *demokratura* (**demokracija + diktatura**), *manewar* (**manevar + war**) te mnoge druge stopljenice.⁵³

Marković dodaje da su ovi oblici vrlo vjerojatno već postojali u hrvatskome jeziku, a izvana dolazi dodatan poticaj.⁵⁴ Od triju navedenih novih tvorbenih načina, stapanje se čini kao najplodniji način za tvorbu u hrvatskome jeziku. Plodnost ovih načina će, dakako, biti uvjetovana i kontaktom s drugim jezičnim zajednicama te prestižem koji drugi jezici u konačnici imaju.

⁵³ Marković, I. Tri nehrvatske tvorbe: infiksacija, reduplikacija, fuzija, *Rasprave*, str. 228–235.

⁵⁴ *Ibid.*, str. 236.

6. NEOLOGIZMI

Svako se društvo prilagođava i mijenja u skladu s vremenskim, socijalnim, političkim ili geografskim prilikama. U današnje vrijeme znanstvena i tehnološka otkrića te globalizacija u velikoj mjeri utječu na društveni napredak, a u skladu s tim dolazi i do određenih jezičnih promjena – nerijetko se javlja potreba za izražavanjem novih pojmova, stvari ili pojava, što dovodi do promjena i u leksičkome sustavu. Kao što je rečeno i u prijašnjim poglavljima, ako u leksiku neke riječi postanu „suvišne“ ili više nisu u uporabi, one ulaze u pasivni leksik (tako nastaju arhaizmi, historizmi itd.), a ako se u jeziku pojavi potreba za proširivanjem leksika, ona se uglavnom zadovoljava tvorbom novih riječi.

Jednostavno rečeno, nove riječi u rječniku nekoga jezika određuju se kao neologizmi, a postupak se njihova stvaranja naziva neologizacija. Međutim, definiranje i poimanje termina *neologizam* u jezikoslovnim je krugovima nailazilo na različita mišljenja.

V. Muhvić-Dimanovski u svojoj knjizi *Neologizmi: problemi teorije i primjene* izlaže nekoliko različitih definicija neologizama koje su iznijeli jezikoslovci u prošleme stoljeću. Muhvić-Dimanovski ističe da R. Simeon neologizam definira kao „jezičnu novotvorevinu, novo iskovanu i još ne općenito prihvaćenu riječ ili izraz; kovanje i upotreba stranih riječi u novom značenju; riječ, izraz, konstrukcija koja je nedavno ušla u jezik.“⁵⁵ Nadalje, Muhvić-Dimanovski citira T. Lewandowskog koji kaže da je neologizam „nova tvorenica, novostvorena riječ; nova riječ odnosno novi izraz koji se u razgovornome jeziku još nije potpuno udomaćio.“⁵⁶ G. Mounin određuje neologizam kao „novu riječ, novo značenje neke, već postojeće, riječi, ali također posuđenica (ne samo iz stranoga jezika nego i žargona pojedinih društvenih skupina); napokon i riječ koja je ponovno oživjela.“⁵⁷

Knjiga *Neologizmi u hrvatskome jeziku* A. Mikić Čolić donosi neka rješenja hrvatskih jezikoslovaca. Mikić Čolić objašnjava da M. Samardžija neologizaciju opisuje kao „pojavu svake nove riječi u leksiku nekoga jezika pri čemu razlikuje neologizam od novotvorenice. Neologizam je opći naziv za svaku novu jedinicu leksičkoga sustava,

⁵⁵ Muhvić-Dimanovski, V. *Neologizmi: problemi teorije i primjene*. Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, FF-press, Zagreb, 2005., str. 3.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

za svaki novi leksem koji govornici do određenoga trenutka nisu rabili jer ga nisu poznavali ili on nije postojao.⁵⁸ Prema tome, Samardžija neologizam postavlja kao nadređeni pojam novotvorenici – novotvorenicu smatra onom riječju koja je nastala morfološkim tvorbenim procesima, tj. nekim od formalnih tvorbenih načina. Pojam sličan novotvorenici jest kovanica. *Rječnik hrvatskoga jezika* Leksikografskoga zavoda *Miroslav Krleža* kovanicom naziva novoskovanu riječ, tvorenicu i neologizam, a *Hrvatski enciklopedijski rječnik* govori da se kovanica odnosi na složenice, odnosno na riječi koje su nastale sastavljanjem dviju prepoznatljivih riječi, s tim da se njezini dijelovi osjećaju kao posebni dijelovi, a sama riječ se osjeća kao novotvorina ili model poznat u nekome drugom jeziku.⁵⁹

Iako su osjetne razlike u poimanju pojma *neologizam*, svim je ovim definicijama zajedničko da neologizam određuju kao nešto novo, odnosno kao nov izraz u nekome jeziku.

6.1. Određivanje neologizama

Osim neujednačenosti u definiranju samoga pojma, jedno od neriješenih pitanja među jezikoslovcima jest kada je riječ neologizam, odnosno kada se riječ percipira kao nova.

Mikić Čolić tvrdi da je riječ neologizam dok se osjeća njezina novost.⁶⁰ Kada neologizam „izgubi“ osjećaj novosti, on postaje dijelom općeuporabnoga leksika.

Mikić Čolić također iznosi pet pristupa određivanju neologizmima: povijesni, stilistički, strukturalistički, leksikografski i denotativni. Za povijesni je pristup vrijeme jedan od ključnih kriterija u određivanju neologizama. Stilistički pristup neologizme određuje kao stilske obilježene riječi, a strukturalistički pristup podrazumijeva formalnu inovaciju kao glavnu odrednicu za određivanje neologizama. Prema Mikić Čolić najzastupljeniji je leksikografski pristup – ovaj pristup shvaća neologizam kao svaku riječ koja nije zabilježena u rječnicima općega leksika. Denotativna teorija govori da je neologizam svaka riječ koja označava novi koncept ili fenomen.

⁵⁸ Mikić Čolić, A. *Neologizmi u hrvatskome jeziku*, str. 18.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid., str. 19.

S druge strane, Muhvić-Dimanovski neologizme određuje na temelju dvaju pristupa – sadržajnoga i formalnoga, a dijeli ih na dva tipa – denominativne i stilističke. Smatra da prvomu tipu pripadaju one riječi koje su nastale kako bi se u komunikaciji izrazilo novo iskustvo, a drugomu tipu pripadaju riječi koje su karakteristične za specifičan stil nekoga pisca (također poznate kao hapaks, okazionalizam ili prigodnica).⁶¹ Okazionalizmi su vrlo rijetko zastupljeni u općoj uporabi, no zabilježeni su slučajevi okazionalizama koji su postali dijelom svakodnevnoga rječnika. Primjer toga bi bila riječ *robot* Karela Čapeka iz 1920. ili riječ *newspeak* (*novogovor*) u romanu *1984*. Georgea Orwella.

6.2. Vrste neologizama

Mikić Čolić pretpostavlja tri kriterija podjele neologizama: s obzirom na prirodu inovacije, s obzirom na razlog nastanka i s obzirom na podrijetlo.⁶²

Kriterij podjele neologizama s obzirom na prirodu inovacije podrazumijeva podjelu na formalne i semantičke neologizme. Ovu kategoriju čine domaće nove riječi koje su produkt tvorbene kreativnosti te neosemantizmi (semantički neologizmi), odnosno već postojeće riječi kojima se dodaje novo značenje.

Neologizmi se s obzirom na razlog nastanka dijele na denominativne i stilističke.

Trećoj kategoriji pripadaju neologizmi sastavljeni od domaćih ili udomaćenih sastavnica te neologizmi sastavljeni od stranih sastavnica ili njihova kombinacija s domaćima. Strane se sastavnice (posuđenice) mogu podijeliti na denotativne i konotativne posuđenice. Denotativne posuđenice služe za imenovanje novih proizvoda ili pojmova stvorenih u drugoj zemlji. Konotativne su posuđenice posljedica prestiža neke države ili društva u određenome trenutku ili fascinacije nekim životnim stilom (u današnje vrijeme ta je pojava uočljiva u engleskome jeziku, čiji je rječnik ušao u mnoge druge jezike).⁶³ Mnoge su se konotativne posuđenice zadržale u hrvatskome jeziku: *hit*, *gadget*, *hippie*, *shopping*, *pizzeria*, *espresso*, *fiesta*, *sommelier* itd.⁶⁴

⁶¹ Muhvić-Dimanovski, V. *Neologizmi: problemi teorije i primjene*, str. 6.

⁶² Mikić Čolić, A. *Neologizmi u hrvatskome jeziku*, str. 21.

⁶³ Ibid., str. 22–23.

⁶⁴ Muhvić-Dimanovski, V. *Neologizmi: problemi teorije i primjene*, str. 7.

Muhvić-Dimanovski neologizme dijeli na posuđenice (podskupine anglizmi – angloneologizmi i egzotizmi), pseudoposuđenice, domaće nove riječi i nove – stare riječi, a razlikuje i nove skraćenice. Također, analizira i druge podjele neologizama. Prema Rondeauu neologizmi se dijele na formalne, značenjske i na posuđenice. Rey neologizme dijeli na formalne, semantičke i pragmatičke, a Honselaar izdvaja pet kategorija neoloških tvorbi – neostilizam, neozastarjelica, neohistorizam, neosemantizam te neoformizam.⁶⁵

Osim toga, neki autori neologizme dijele na one nastale primarnom neologijom i na neologizme nastale prevođenjem.⁶⁶ Primarnom neologijom nastaju nove riječi prateći pojavu novoga pojma u konkretnome jeziku. Prevođenje podrazumijeva prijevod riječi iz nekoga drugog jezika te je taj način tvorbe, dakako, produktivniji.

6.3. Načini stvaranja neologizama

Nastanak je neologizama uglavnom potaknut izvanjezičnim motivima. Razlog njihova nastanka leži u komunikaciji – pojavljuju se nove pojave, predmeti i pojmovi koje je potrebno imenovati, a postoji i estetski razlog – govornici teže novim načinima izražavanja. Na leksički sustav uvelike utječu znanstveno-tehnološke i društveno-ekonomske promjene, rat, promjene u stilu života, religija, nove ideologije, umjetnost, mediji i kognitivni i ludički impulsi.⁶⁷

U hrvatskoj literaturi bilježimo nekoliko načina stvaranja neologizama: tvorbeni obrasci, stvaranje novih riječi kontrakcijom (sažimanje), semantička neologija, stvaranje novih riječi metonimijom, stvaranje novih riječi metaforom, slobodne tvorbe i neologizmi nastali zbog popunjavanja mjesta antonima.⁶⁸

Tvorbeni se obrasci odnose na reproduciranje postojećih tvorbenih modela u jeziku – rabe se domaći prefiksi i sufiksi kao i imenički i pridjevni dijelovi složenica. U hrvatskome jeziku možemo pronaći primjere kao što su *biciklijada* (susret biciklista), *filozofijada* (zabava studenata Filozofskoga fakulteta), *norijada* (slavlje maturanata), *golijada* (utakmica s mnogo golova), *romobilijada* (natjecanje u vožnji romobilom) – u

⁶⁵ Muhvić-Dimanovski, V. *Neologizmi: problemi teorije i primjene*, str. 8.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Mikić Čolić, A. *Neologizmi u hrvatskome jeziku*, str. 20.

⁶⁸ Ibid., str. 40.

ovim primjerima neologizmi su tvoreni dodavanjem sufiksa *-ijada*. Učestala je tvorba i sufiksom *-ica*: *dopusnica* (prema *dopustiti*), *ledenica* (prema *led*), *perilica* (prema *prati*), *slagalica* (prema *slagati*), *tipkovnica* (prema *tipka*), *završnica* (prema *završiti*), *usvojenica*, *prilagođenica*, *novotvorenica*, *oživljenica*. Uočavaju se i neologizmi u tvorbi sa sufiksom *-izacija*: *balkanizacija*, *ciprizacija*, *libanonizacija*, *skandinavizacija* i sl. U razgovornome jeziku i žargonu prisutna je tvorba pomoću sufiksa *-njak*: *likovnjak* (umjetnik), *lažnjak* (imitacija čega ili lažni manevar u sportu), *kulturnjak* (osoba koja djeluje u sferi kulture).⁶⁹

Kontrakcija ili sažimanje podrazumijeva stvaranje nove riječi od barem dviju već postojećih riječi – njihovim stapanjem nastaje nova riječ koja gubi dio fonološkoga materijala. Kontrakcija je iznimno plodan način tvorbe u engleskome jeziku (način poznat kao *blending*), no uočava se i u hrvatskome jeziku (npr. *maspok* – masovni pokret, *nogotenis* – *nogomet* + *tenis*, *radoholičar* – *rad* + *alkoholičar* prema engleskom *workaholic*, *bankomat* – *banka* + *automat* itd.).⁷⁰

Semantička se neologija odnosi na tzv. semantičke posuđenice ili neosemantizme na način da se postojećim leksičkim jedinicama pridružuju novi sadržaji te se povećava broj njihova značenja. Primjeri semantičkih posuđenica su *miš* (životinja i dio računalne opreme), *krtica* (životinja i tajni agent), *ekstenzija* (nastavak kojim se u operativnome sustavu određuje njezin tip i umetak kose kojim se produžava frizura), *presretač* (avion koji presreće drugu letjelicu i policijski automobil koji presreće automobile koji prebrzo voze) itd. Stvaranje neologizama metaforom i metonimijom usko je vezano uz semantičku neologizaciju, a ti načini podrazumijevaju kognitivne procese na temelju kojih dolazi do semantičkih pomaka (primjer stvaranja metonimijom: *plave kacige* – pripadnici mirovnih snaga UN-a koji nose plave kacige; primjer stvaranja metaforom: *virus* – zlonamjerni računalni program i uzročnik bolesti).⁷¹

Slobodna tvorba označava imenovanje pojmova ili predmeta imenom nacije iz koje pojam dolazi. Radi se o slobodnim nazivima kojima se ne nalaze uzori u nekim drugim jezicima, ali u jeziku u kojemu su oblikovani pružaju asocijacije na svoje podrijetlo. Međutim, mogu se pronaći primjeri koji nose nacionalnu odrednicu, a da za

⁶⁹ Muhvić-Dimanovski, V. *Neologizmi: problemi teorije i primjene*, str. 98–99.

⁷⁰ Ibid., str. 101–102.

⁷¹ Ibid., str. 102–105.

to ne postoji razlog (npr. francuska salata i francuski krumpir koji se ne nalaze na jelovnicima u Francuskoj). Primjeri slobodne tvorbe neologizama su *švedski stol*, *japanke*, *francuski prozori*, *turska kava* i slično.⁷²

Neologizmi nastali zbog popunjavanja mjesta antonimima nastaju jer već postoji njihov antonimski parnjak. Predmet koji imenuju znatno je stariji od predmeta koji imenuje antonimski parnjak. Muhvić-Dimanovski daje primjer *fiksni telefon*. Pridjev *fiksni* nije bio potreban kako bi se opisala ova vrsta telefonske tehnologije dok se nije pojavio mobitel i mobilna telefonija. Na taj način stvoren je pridjev *fiksni* kao suprotnost *mobilnoj* telefoniji. Prema istom principu pojavio se izraz *slow food* kao opreka *fast foodu* ili brzoj hrani; *slow food* označava način ishrane u kojem treba uživati i jesti polagano.⁷³ Mikić Čolić ističe da se u angloameričkoj literaturi za tu pojavu predlažu nazivi *retronym* i *neonym*, a sugerirao ih je Frank Mankiewicz 1970.⁷⁴ za riječi koje se modificiraju pod utjecajem promjena (uglavnom tehnoloških). Primjeri retronima i neonima su *akustična / električna gitara*, *analogna / digitalna televizija*, *crno-bijela / televizija u boji*, *čvrsti / tekući sapun*.

U *Neologizmima u hrvatskome jeziku* Mikić Čolić izlaže klasifikaciju načina tvorbe riječi Johna Algea: kovanje, posuđivanje, tvorbeni obrasci, skraćivanje, stapanje, semantička promjena. Također, spominje i klasifikaciju Steinmetza i Kipfera: kovanje, modificiranje, semantičke promjene, tvorbeni obrasci i posuđivanje. Ove su klasifikacije karakteristične za neologizaciju u engleskome jeziku.⁷⁵

6.4. Neologizacijski procesi

Neologizacija predstavlja način proširivanja leksika. Prema definiciji A. Mikić Čolić neologizacija je svaka pojava neologizma u jeziku, a iznosi i tri neologizacijska procesa kroz koje se obogaćuje leksik jednoga jezika. Ti su neologizacijski procesi formalna neologizacija, semantička neologizacija i jezično posuđivanje.⁷⁶

Formalna neologizacija podrazumijeva postupke koji se oslanjaju na tvorbene obrasce i jedinice. Tvorba se riječi odvija u gramatičkome procesu afiksima te

⁷² Muhvić-Dimanovski, V. *Neologizmi: problemi teorije i primjene*, str. 106–107.

⁷³ Ibid., str. 107–108.

⁷⁴ Mikić Čolić, A. *Neologizmi u hrvatskome jeziku*, str. 41.

⁷⁵ Ibid., str. 41–42.

⁷⁶ Ibid., str. 53.

slaganjem osnova i vezanih leksičkih morfema. Drugim riječima, odvija se morfološkim sredstvima – slaganjem i izvođenjem. S obzirom na to da je ovim tipom neologizacije tvoreno najviše neologizama, neologizacija se počela shvaćati kao kreativnost povezana isključivo s gramatičkim procesima.⁷⁷

Semantička se neologizacija odnosi na promjenu značenja postojećih leksičkih jedinica. Posljedica je semantičkih promjena polisemija. Poticaji za semantičke promjene rezultat su izvanjezičnih okolnosti.⁷⁸

Jezično je posuđivanje preuzimanje leksičkih jedinica iz drugih jezika. Jezičnom se posuđivanju pristupa s komunikacijskoga stajališta, a kao mjesto jezičnoga kontakta uzima se bilingvalni govornik. Govornici s različitim stupnjem bilingvizma različito doprinose intenzitetu jezičnoga posuđivanja jer se uglavnom radi o individualnome preuzimanju jezičnih elemenata. Proširivanje i uporaba posuđenoga oblika ovisi o raznim jezičnim i izvanjezičnim faktorima.⁷⁹

⁷⁷ Mikić Čolić, A. *Neologizmi u hrvatskome jeziku*, str. 112.

⁷⁸ *Ibid.*, str. 113.

⁷⁹ *Ibid.*

7. NEOLOGIZMI DANAS

Kao što je već rečeno, neologizmi nastaju na razne načine i iz različitih razloga. U prethodnim je poglavljima bilo riječi o vrstama neologizama i načinima njihova stvaranja. Ovo će poglavlje pobliže objasniti sljedeće vrste neologizama: oživljenice, okazionalizme, posuđenice, prevedenice, stopljenice i skraćenice.

7.1. Oživljenice

Oživljenice su riječi koje iz pasivnoga leksika ponovno dolaze u aktivni. Postoje riječi koje se u hrvatskome jeziku pojavljuju kao nove iako su u prošlosti bile dijelom aktivnoga leksika, no nakon prelaska u pasivni leksik postaju zaboravljene (uglavnom je riječ o arhaizmima). To su arhaizmi poput *bitnica*, *bojovnik*, *imovnik*, *očevid*, *očevidnik*, *osobnik*, *osposoba*, *osposobnik*, *satnik*, *stavnja*, *stega*, *stegovni*, *tečajac*, *tečevina*, *vježbenik*, *vježbeništvo*, *vježbovnik*, a ponekad se radi i o historizmima kao *domovnica*, *kotar*, *kuna*, *poglavarstvo*, *vlastovnica*, *županija* i slično.⁸⁰

7.2. Okazionalizmi

Okazionalizam (prigodnica ili hapaks) leksički je fenomen koji se obično javlja samo jednom u nekome jezičnom sustavu.⁸¹ Uglavnom se javlja u literarnim djelima, ali može nastati i iz potrebe za imenovanjem čega u određenome trenutku ili kontekstu. Hapaks u prijevodu znači „ono što je izgovoreno jedanput“, stoga mnogi hapaksom smatraju riječi koje su se pojavile samo jednom u nekome korpusu i za čiju upotrebu imamo samo jedan primjer ili pak riječi koje su skovane za posebnu primjenu.⁸² Muhvić-Dimanovski i Skelin Horvat u članku „*Danas jesmo, sutra nismo*“ – *prilog problematiziranju hapaksa u hrvatskome jeziku* ističu da je svaki hapaks potencijalni neologizam „ako je u skladu sa zakonitostima jezične tvorbe te ako je tvorbeni obrazac kojim se autor poslužio u tome trenutku aktivan odnosno produktivan.“⁸³

Svaki je hapaks ujedno i nova riječ, ali nije nužno neologizam. Hapaks postaje neologizmom tek onda kada je prihvaćen u jezičnoj zajednici. Drugim riječima, ako

⁸⁰ Barić, E. i dr. *Hrvatski jezični savjetnik*, str. 110–111.

⁸¹ Skelin Horvat, A. Muhvić-Dimanovski, V. „*Danas jesmo, sutra nismo*“ – prilog problematiziranju hapaksa u hrvatskome jeziku, *Riječki filološki dani* 9, Rijeka, 2014., str. 471.

⁸² *Ibid.*, str. 471.

⁸³ *Ibid.*, str. 472.

neka riječ ne uspije doseći učestalost u uporabi, smatra se hapaksom. Hohenhaus razlikuje hapaks i neologizam, a razlika je u tome što je neologizam institucionalizirana rječnička jedinica u jeziku (uvrštena u leksikon), a hapaks je nova riječ, aktivno stvorena tijekom govora.⁸⁴ Muhvić-Dimanovski i Skelin Horvat hapaks smatraju stilističkim neologizmom.

Hapaksi mogu biti različitoga podrijetla – mogu nastati po uzoru na dijalekatske riječi, mogu biti stare riječi (arhaizmi), novotvorenice, a ponekad i pogrešno razumljene ili napisane riječi.

Hapaksi se smatraju pokazateljima jezične produktivnosti. Drugi određuju da hapaksi ne pridonose razvoju jezika jer je upotrijebljen samo jednom. No, u radu autorice naglašavaju da su hapaksi važni jer odnos između broja hapaksa i veličine rječnika može indicirati na rast i bogatstvo nekoga rječnika, a može ukazati i na analitičnost jezika i jezičnu tipologiju.⁸⁵

Navest ćemo samo nekoliko primjera hapaksa koje autorice navode u radu i ukratko objasniti njihov nastanak: *bartenderica*, *frontmenica*, *kruhica* (nastali dodavanjem sufiksa *-ica*), *aromarij* (dodavanje sufiksa *-arij*), *darkeraj* (dodavanje sufiksa *-aj*), *megaknjiga* (dodavanje prefiksa *mega-*) *modrićmanija* (hapaks nastao metonimijom), *inopacijent*, *kidults* (tvorba kontrakcijom, sažimanjem i djelomično posuđivanjem), *novotendencijaš* (složenica sa spojnikom *-o-*), *flagship* (strana riječ, anglizam), *bankariti*, *booksati*, *wellnessirati* (hapaksi nastali za potrebe reklamnoga diskursa), *onobeliti* (skovao pisac M. Jergović u tekstu *Kraj sjećanja*), *istinomjer*, *sučelište*, *rukal* (predloženo na natječaju za najbolju novu hrvatsku riječ) te mnogi drugi.

7.3. Posuđenice

Kada je o neologizmima riječ, posuđenice čine najveći dio leksika. Razlog tomu je što se ne može očekivati da će se svaka nova riječ koja se pojavi i „uveze“ u jezik odmah prevoditi. Ovisno o purističkim tendencijama nekoga jezika broj posuđenica u leksiku bit će drugačiji. Mnoge posuđenice javljaju se u više jezika te su nerijetko

⁸⁴ Skelin Horvat, A. Muhvić-Dimanovski, V. „Danas jesmo, sutra nismo“ – prilog problematiziranju hapaksa u hrvatskome jeziku, *Riječki filološki dani* 9, str. 472.

⁸⁵ Ibid., str. 475.

prilagođene danomu jeziku. S obzirom na to da je danas engleski jezik *lingua franca*, najveći broj posuđenica u europskim jezicima čine upravo anglizmi (tzv. angloneologizmi). Primjeri angloneologizama su *dizajner*, *mikser* i *sponzor* (prema engl. *designer*, *mixer* i *sponsor*).

Među posuđenicama mogu se pronaći i egzotizmi, odnosno posuđenice koje označuju specifičnosti pojedinoga naroda (npr. *kimono*, *špageti*, *bendžo*, *hacijenda*, *iglu*, *kakao*, *šah*, *parfem* itd.). Muhvić-Dimanovski izdvaja da su određene riječi, kada su ušle u jezik, bile egzotizam, no da se danas više tako ne shvaćaju (npr. *špageti*, *gulaš*, *palačinka*) zbog učestale i dugogodišnje uporabe.⁸⁶ Ta se pojava posebno odnosi na egzotizme koji se lako prilagođavaju fonološkomu i morfološkomu sustavu. Egzotizmi se stoga u jeziku ponašaju kao strane riječi – strane su riječi s vremenom tuđice, a tuđice s vremenom postanu usvojenice ili prilagođenice. U hrvatskome su jeziku primjeri usvojenica riječi poput *boja*, *šećer*, *puška*, *čarapa*, *breskva*, a Muhvić-Dimanovski smatra da nema razlike u tim riječima i riječima poput *gulaš*, *palačinka* ili *hacijenda*. Egzotizmi se rijetko prevode jer bi se prevođenjem izgubila izvornost svojstvena egzotizmu, stoga oni ostaju na razini posuđenica. Egzotizmi iz japanskoga, kineskoga, korejskoga ili indijskoga jezika prilagođavaju se prema stranome modelu. Tako su u hrvatski jezik ušle riječi poput *aikido*, *wok*, *tai chi*, *tofu*, *shitzu*, *karate*, *sudoku*, *kakuro*.

U jeziku se mogu primijetiti i pseudoposuđenice ili prividne posuđenice. To su riječi stvorene stranim jezičnim elementima, ali nisu posuđene kao cjelina. Takve riječi su novina jer ne postoje kao model u stranome jeziku, već se oblikuju slobodno u drugim jezicima. Najrašireniji su pseudoanglizmi, no pojavljuju se i druge pseudoposuđenice. U hrvatskome jeziku pseudoanglizmi se nerijetko tvore sufiksima *-er*, *-ist*, *-ing*, *-man* (*kečer*, *nokauter*, *darker*, *kuler*, *hit-mejker*, *kraulist*, *pamfletist*, *inženjering*, *muving*, *presing*, *golman*). Hrvatske pseudoposuđenice su i riječi *traperice*, *farmerice*, *trenirka*, *tenisice*, *balerinke*, *šminker*, *monkey* ili *et* (za znak @). U europskim jezicima poznati su i primjeri poput *autostop* (engl. *hitchhiking*), *happy end* (engl. *happy ending*), *parking* (engl. *parking site*). Iako su te riječi jednom bile neologizmi, danas su potpuno udomaćeni izrazi.

⁸⁶ Muhvić-Dimanovski, V. *Neologizmi: problemi teorije i primjene*, str. 45.

S obzirom na uklopljenost u hrvatski jezični sustav, posuđenice se još mogu podijeliti na tuđe riječi, tuđice, prilagođenice i usvojenice.⁸⁷

Tuđim se riječima smatraju imena, izreke i poslovice, a pišu se u izvornome obliku (npr. *file*, *grand-prix*, *interface*, *play-off*).⁸⁸ Tuđice su riječi stranoga podrijetla, koje su prilagođene hrvatskomu govornom sustavu (npr. *ansambl*, *bicikl*, *šou*, *duo*). Riječi koje su stranoga podrijetla, a naglasno, glasovno i sklonidbeno su prilagođene hrvatskomu jeziku nazivaju se prilagođenicama (npr. *automobil*, *biskup*, *norma*, *opera*), a usvojenice su riječi koje su potpuno uklopljene u sustav hrvatskoga jezika, ali se razlikuju od hrvatskih izvornih riječi te ih često nije potrebno ili moguće zamijeniti izvornim riječima (npr. *boja*, *car*, *čamac*, *kat*, *škola*, *temelj*).⁸⁹ Prema preporuci *Hrvatskoga jezičnog savjetnika* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje⁹⁰ ako u jeziku postoji hrvatska zamjena za tuđu riječ, ona ima prednost pred tuđom riječi (npr. *play-off* – *doigravanje*; nije potrebna fonetizacija u *plejof*). Ako riječ nema hrvatsku zamjenu, predlaže se pisanje u fonetiziranome obliku (npr. *rock* → *rok*, *jazz* → *džez*, *jocker* → *džoker*).

7.4. Prevedenice

Prevedenice ili kalkovi vrsta su posuđenice. Oni se odnose na zamjenu stranih tvorbenih jedinica elementima domaćega jezika, uz prijenos značenja stranoga modela.⁹¹ Različite su podijele i načini pristupa kalku. M. Turk u članku *Jezični kalk: tipologija i nazivlje* kalkove dijeli na leksičke, semantičke i sintaktičke te njihove podvrste.⁹²

Leksičkomu kalku pripadaju doslovne prevedenice, koje mogu biti složenice (*neboder* – engl. *skyscraper*), složeno-sufiksalne tvorenice (*vjerodostojan* – njem. *gläubwürdig*), prefiksalne tvorenice (*izlet* – njem. *Ausflug*), prefiksarno-sufiksalne tvorenice (povjerenstvo – mađ. *bizottság*), izvedenice (gospođica – njem. *Fräulein*) i

⁸⁷ Mikić Čolić, A. *Neologizmi u hrvatskome jeziku*, str. 110.

⁸⁸ Muhvić-Dimanovski, V. Skelin Horvat, A. O riječima stranoga podrijetla i njihovu nazivlju, *Filologija*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2006., br. 46 – 47, str. 207.

⁸⁹ Mikić Čolić, A. *Neologizmi u hrvatskome jeziku*, str. 110–111.

⁹⁰ Barić, E. i dr. *Hrvatski jezični savjetnik*, str. 283.

⁹¹ Turk, M. Semantičke posuđenice – jedan oblik prevedenica, *Filologija*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1998., br. 30 – 31, str. 519.

⁹² Turk, M. Jezični kalk: tipologija i nazivlje, *Fluminensia*, Odsjek za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 1997., vol. 9, br. 1 – 2, str. 98.

atributivni skupovi (*crna kutija* – engl. *black box*). Djelomične prevedenice mogu biti riječi koje stranu složenicu zamjenjuju izvedenicom (*cvjetača* – njem. *Blumenkohl*), zatim se složenica može reproducirati složenim izrazom (*kratki spoj* – njem. *Kurzschluß*) ili može doći do nepodudaranosti između modela i kalka te dolazi do različitoga redoslijeda tvorbenih jedinica (*čjepidlaka* – njem. *Haarsplater*). Poluprevedenice jedan dio kalka prevode, a drugi zadržavaju (npr. *meč-lopta* – engl. *match-ball*). Formalno nezavisni neologizam tip je leksičkoga kalka u kojemu jezik primalac ne opaža strani predložak, već neovisno o njemu stvara novi označitelj za novo označeno, npr. *doigravanje* (engl. *play-off*), *grad prijatelj* (engl. *sister city*). Frazeološkome kalku pripadaju skupovi riječi poput *Kocka je bačena* (lat. *Alea iacta est*).

Semantički kalk odnosi se na riječi kojima se dodaje novo značenje pod utjecajem stranoga jezika. To su riječi poput *memorija* (engl. *memory*), *miš* (engl. *mouse*).

Sintaktički je kalk prijenos organizacije unutar sintagme ili rečenice (npr. konstrukcija *za/bez* + infinitiv prema tal. *per/senza* + infinitiv).

7.5. Stopljenice

Stopljenica je riječ sastavljena od dviju ili više riječi, a proces nastajanja stopljenica nosi nekoliko različitih naziva: stapanje, fuzija, kontrakcija, sažimanje i *blending*. U hrvatskome jeziku riječi nastale stapanjem nemaju dugu tradiciju, no postaju sve češća pojava. Nije lako utvrditi kako one točno nastaju i kako se integriraju u standardni jezik ili koliko su važne za leksik. Iako nisu česta pojava u jeziku, neki primjeri su se pronašli u standardu. U jednojezične rječnike uglavnom ulaze kada su duže vrijeme u uporabi i kada govornici izgube svijest o njihovom podrijetlu. Takva riječ je *bankomat*. Bez obzira na to što su stopljenice sve češće u jezicima, neki ih smatraju neprirodnim tvorevinama s negativnim obilježjima. Zbog oblika stopljenica Lehrer smatra da je riječ o skraćivanju, tj. rezanju riječi te stopljenice opisuje kao svojevrsnu igru riječi (jer je u kontekstu ne treba posebno objašnjavati). Nastanak stopljenica često je motiviran željom da se skrate izrazi ili fraze. Brdar-Szabo i Brdar zaključuju da što

je jezični sustav zatvoreniji i što je manje fleksibilan, manja je mogućnost za tvorbu stopljenica.⁹³

Istraživanja pokazuju određene tendencije pri nastajanju stopljenica. Određene se tendencije odnose na redoslijed dijelova u stopljenici, na granice među njezinim dijelovima i na sličnost među graničnim fonemima. Prema tome se zaključuje da se na prvome mjestu u stopljenici nađu riječi koje imaju manje slogova i označuju neki prototipni predmet ili pojam. Zatim, utvrđen je model „me first“, odnosno riječi koje su bliže govorniku i njegovoj slici o sebi ili riječi s pozitivnim konotacijama idu na prvo mjesto. Važan je i vremenski redoslijed, a primjer je riječ *brunch* gdje se poštuje redoslijed obroka (*breakfast – lunch*). Granice među sastavnicama u stopljenici podudaraju se sa slogovnim granicama ili s granicama same riječi. Ako se ne radi o slogovnoj granici, onda će ona stajati iza suglasničkih skupina.

Stopljenice koje su nastale od prvoga dijela prve riječi i drugoga dijela druge riječi u hrvatskome jeziku su riječi poput *bankomat* (banka + automat), *čoksić* (čoksa + Božić), *lješnjak* (ljevak + dešnjak).

Stopljenice nastale uključivanjem jedne ili obiju riječi u cijelosti u novu riječ, uz mogućnost glasovnoga preklapanja, riječi su kao *radoholičar* (rad + alkoholičar), *webinar* (*web* + seminar), *sprinternet* (sprint + internet). Ovi primjeri pokazuju da je granica među dijelovima stopljenice slogovna ili kraj riječi.

Stopljenice u kojima je dio jedne riječi umetnut u drugu koja ostaje netaknuta su *filmozofija*, *rurbanitet*, *knjigra*, *Krašopis* itd. Vidljivo je da su ovi primjeri nastali elementima igre u kovanju novih riječi.

Možemo zaključiti da su stopljenice uglavnom prisutne u žargonu, marketinškome i novinskome jeziku.

7.6. Skraćenice

Ponekad nove riječi u jeziku nastaju skraćivanjem. Tako nastale riječi zovu se skraćenice ili skraćene riječi. Babić daje primjere *auto*, *kino*, *Tin* od riječi *automobil*, *kinematograf* i *Augustin*. To je rijedak način tvorbe riječi. Drugi oblik skraćenica nastaje

⁹³ Mikić Čolić, A. *Neologizmi u hrvatskome jeziku*, str. 207.

od početnih slova ili slogova višečlanoga pojma. Neke skraćenice koje su stranoga podrijetla rabe se u izvornome obliku, dok se druge prevode ili pak rabe usporedno sa stranim modelom. U nekim slučajevima izvorni oblik potpuno zamjenjuje strani predložak. No, postoje i mnoge domaće skraćenice koje označuju specifične domaće pojmove. Skraćenice su lako podložne promjenama jer se mijenjaju u skladu s promjenom punoga naziva ili se gube ako naziv više nije aktualan.⁹⁴

Primjerice, skraćenica EC (*European Community*) danas je zamijenjena skraćenicom EU (*European Union*). Isto tako, skraćenica SFRJ (Savezna Federativna Republika Jugoslavija) postoji u pasivnome leksiku, a nastale su skraćenice koje su u aktivnoj uporabi, npr. RH, BiH.

Strane skraćenice koje su danas vrlo česte su PC (*personal computer*), PDF (*portable document format*), USB (*universal serial bus*), PIN (*personal identification number*) i sl. Skraćenica PTSP (posttraumatski stresni poremećaj) kombinacija je posuđenih i domaćih elemenata.

Prevedene skraćenice su one kao EU (*European Union* – Europska Unija), UN (*United Nations* – Ujedinjeni Narodi). Engleska skraćenica UFO (*unidentified flying object*) prevedena je kao NLO (neidentificirani leteći objekt).

Među poznatim domaćim skraćenicama mogu se pronaći JMBG (jedinstveni matični broj građana), PDV (porez na dodanu vrijednost), PU (policijska uprava), HOO (Hrvatski olimpijski odbor), HZZO (Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje) i mnoštvo drugih.

Neke skraćenice zbog svoje učestalosti u jeziku dobivaju karakteristike imenice te se mogu sklanjati, imati množinu i slično. Primjeri toga su PC – PC-ja, PDV – PDV-a, SMS – SMS-om, MP3 – MP3-ja, MP3-ju. Hrvatski jezični savjetnik dodaje da složene kratice, osim što se sklanjaju, sudjeluju u tvorbi novih riječi (npr. MUP – mupovac, Varteks – Varteksov).⁹⁵

Nerijetko se skraćenice javljaju kao dijelovi složenih izraza, npr. MP3-format, LCD-televizor, SMS-poruka, USB-priključak i slično.

⁹⁴ Muhvić-Dimanovski, V. *Neologizmi: problemi teorije i primjene*, str. 57.

⁹⁵ Barić, E. i dr. *Hrvatski jezični savjetnik*, str. 212.

Mikić Čolić govori o tri modela nastanka skraćenica u hrvatskome jeziku – skraćenice prema uzorcima početnih slova, početnih slogova te kombinirani model. Autorica primjećuje i tzv. suglasnički model, odnosno model ispuštanja samoglasnika u riječi. Tako nastaju skraćenice kao što su *nmg* (ne mogu), *dns* (danas), *msm* (mislim), *plz* (*please*). Riječi poput *odg* (odgovoriti), *nezz* (ne znam) i *pon* (ponedjeljak) nastale su na granici slogovnoga uzorka i rezanja, a primjer rezanja bile bi riječi *bespla* ili *kaf*. Ovdje se radi o rezanju fonološkoga materijala te je teško utvrditi uzorak po kojemu se odbacuju dijelovi riječi.⁹⁶

7.7. Neologizmi za vrijeme pandemije

U razdoblju pandemije izazvane bolešću COVID-19 u medijima i razgovornome jeziku javili su se brojni pandemijski neologizmi u leksicima mnogih svjetskih jezika, pa tako i u hrvatskome.

U *Neologizmima u hrvatskome jeziku* Mikić Čolić daje popis od 87 uočenih pandemijskih neologizama tijekom 2020. i 2021. te prikazuje njihovu analizu.⁹⁷ Nove riječi podijeljene su prema tvorbenim načinima koji su sudjelovali u nastanku riječi. Ovdje ćemo izdvojiti samo neke neologizme poput *anti-korona geni*, *covid bolnica*, *imunitet krda*, *korona kaos*, *korona virus*, *korona zakon*, *open-air kafić*. Među stopljenicama nastalim slaganjem mogu se pronaći *capakistan*, *covidiot*, *dnovinarski*, *koronični (bolesnik)*, *morona (virus)*, *plandemija*, *Plenkovid*, *Zoomor*. Vezanim leksičkim morfemom nastali su *dezomat*, *infodemija*, *koronaefekt*, *koronafobija*, *koronakriza*, *koronamjere*, *koronastožer*, *megazakon*, *paketomat*. Pandemijske polusloženice su *COVID-19*, *covid-putovnica*, *Covid-uvjeti*, *korona-era*, *korona-kriza*, *korona-migranti*, *korona-pandemija*, *korona-party*, *korona-pošast*, *korona-režim* i slično. Sufiksacijom su nastale riječi poput *capakizam*, *karantenizacija*, *koronaš*, *koronašica*, *koronizacija*, *koroniziranje*, *koronizirati*, *maskizam*, *turistificirati*, *turistizacija*, a prefiksacijom *antikorona*, *antimaskizam*, *bezkovid* i *protukorona*.

⁹⁶ Mikić Čolić, A. *Neologizmi u hrvatskome jeziku*, str. 144.

⁹⁷ *Ibid.*, str. 262–263.

Najviše neologizama nastalo je slaganjem (od čega je najviše polusloženica i neologizama nastalih slaganjem vezanim leksičkim morfemom), a zatim i sufiksacijom te prefiksacijom.

U iznesenim se primjerima može primijetiti neujednačenost u načinu pisanja određenih leksema. Autorica riječ *korona* (od internacionalizma *koronavirus*) smatra vezanim leksičkim morfemom jer je taj oblik ušao u jezik i tvorbene procese te su se počele pojavljivati riječi s tom sastavnicom (npr. koronamjere, koronakriza). Da je *korona* vezani leksički morfem očituje se i vrlo plodnom tvorbom, univerzalnošću, jasnim značenjem, tvorbom riječi koja je analoška te se jednostavnošću povezivanja u veće jedinice.⁹⁸ Zato što se riječ *korona* poima na različite načine dolazi do razlika u pisanju pojedinih pandemijskih leksema. Zbog neujednačenosti pravopisne prakse i brzine nastajanja pandemijskoga leksika došlo je do nejednakosti u pisanju novih leksema koji su tvoreni sastavnicom *korona* (npr. korona virus, koronavirus i koronavirus). Nije sigurno hoće li se ove novonastale riječi zadržati u jeziku i rabiti u budućnosti i u kolikoj mjeri ili će se zadržati na razini okazionalizama.

7.8. Rječnik neologizama

Neologizmi se gotovo svakodnevno pojavljuju u jezicima. Kada je riječ učestalo u uporabi obično postane dijelom standardnoga rječnika, a nove riječi bilježe se u rječnicima neologizama. Rječnici neologizama za zadaću imaju uvrstiti i prikupiti nove riječi nekoga jezika u leksikografska djela. Zbog brzine razvoja i pristizanja neologizama u neki jezik te količine novih riječi koje se pojavljuju, ponekad dolazi do poteškoća u uvrštavanju novih riječi u rječnike.

Mikić Čolić piše da je prvi pokušaj bilježenja neologizama u hrvatskome jeziku počeo 1996. u *Rječniku novih riječi i neologizama*.⁹⁹ U *Rječniku* su zabilježeni neologizmi uz definiciju riječi i napomenu o povijesti njezina nastanka, kulturnome kontekstu u kojemu se rabi riječ itd. Najviše riječi zapaženo je na području glazbe i opće kulture mladih, računalne tehnologije i gospodarstva. Težnja je da prikupljene

⁹⁸ Mikić Čolić, A. *Neologizmi u hrvatskome jeziku*, str. 264.

⁹⁹ *Ibid.*, str. 50.

riječi nadopune postojeće rječnike te da se izrade novi kako bi se olakšalo proučavanje leksičkih i tvorbenih obilježja.

Da bi se nove riječi u hrvatskome jeziku lakše bilježile i prikupljale, Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu na svojoj mrežnoj stranici objavljuje *Rječnik neologizama u hrvatskome jeziku*. Prikupljene su i obrađene riječi koje se smatraju novima u jeziku i koje nisu zabilježene u rječnicima stranih riječi ili standardnoga jezika. U rječnik su uvršteni domaći neologizmi, posuđenice (prevladavaju angloneologizmi), semantičke posuđenice (neosemantizmi) i oživljenice.¹⁰⁰ Trenutno se u *Rječniku* nalaze neologizmi zapaženi u raznim izvorima (koji uglavnom dolaze iz medija) u razdoblju od 2001. do 2016. godine.

Izdvojit ćemo nekoliko neologizama koji se mogu naći u *Rječniku*. Arhiva neologizama sadrži riječi poput *hakerski*, *meka granica*, *networking*, *skejtati*, *smartphone*, *megainvesticija*, *briefing*, *backup*, *karting*, *brandiranje*, *memorijska kartica*, *brunch*, *multimeter*, *klizač*, *sjeckalica*, *brzogriz*, *breaking news*, *kopiruća*, *eventuša*, *tablet*, *skvotanje*, *fotošopiran*, *dramedija*, *dron*, *slobodno penjanje*, *multitasking*, *ekoteka*, *bonaš*, *masovnjaštvo*, *ekodizajn*, *kladomat*, *nenadmaziv*, *lisinskizam* i druge.

¹⁰⁰ Muhvić-Dimanovski, V. Skelin Horvat, A. Hriberski, D. *Rječnik neologizama u hrvatskome jeziku*, 2016., <http://rjecnik.neologizam.ffzg.unizg.hr/> (preuzeto 20. srpnja 2023.)

8. NATJEČAJ ZA NAJBOLJU NOVU HRVATSKU RIJEČ

Časopis *Jezik* Hrvatskoga filološkog društva počinje izlaziti u rujnu 1952. te je trenutno najstariji hrvatski jezikoslovni časopis. Djeluje neprekidno od godine osnutka publicirajući nove brojeve pet puta godišnje. Područja kojima se časopis bavi tiču se filologije suvremenoga hrvatskoga književnog jezika, a radovi se objavljuju u rubrikama Znanstveni i stručni članci, Pitanja i odgovori, Osvrti, Vijesti i Obljetnice.¹⁰¹ Uredništvo časopisa čine Sanda Ham, glavna urednica, Mario Grčević i Nataša Bašić.

Uredništvo *Jezika* 1952. objavljuje da su zadaće časopisa pomoći pravilnomu razvoju hrvatskoga književnog jezika, pomoći udovoljavanju potreba različitih funkcija jezika, odgovoriti na postavljena pitanja, ukloniti pojedine jezične probleme, raditi na usavršavanju jezika te istaknuti princip elastične stabilnosti jezika.¹⁰² Djelatnost časopisa veliku važnost daje brizi za čistoću i pravilnost jezika. Upravo su ove zadaće i briga za jezik bile poticaj hrvatskim jezikoslovcima za provedbu natječaja za najbolje nove riječi u hrvatskome jeziku.

Natječaj za najbolju novu hrvatsku riječ provodi uredništvo *Jezika* sporadično od 1992. Pokretač ideje za provedbu natječaja je prof. Stjepan Babić. Babić po uzoru na Društvo za njemački jezik (*Gesellschaft für deutsche Sprache*), koje od 1971. proglašava najbolje nove njemačke riječi, poziva čitatelje *Jezika* na tvorbu i prijavu novih riječi u hrvatskome jeziku.¹⁰³ Prijavljene riječi izabire povjerenstvo od osam do deset jezikoslovaca, književnika i predstavnika raznih struka. Do 2007. autori najuspješnijih triju riječi nagrađivani su knjigom ili javnim isticanjem njihovih imena u časopisu *Jezik*, a od 2007. nagrade su novčane. Može se spomenuti i da su 1992. i 1993. bile birane i najgore nove riječi, također po uzoru na izbor riječi Društva za njemački jezik.

Nagrada za najbolju novu hrvatsku riječ nosi ime dr. Ivana Šretera, hrvatske žrtve Domovinskoga rata i hrvatskoga jezičnoga mučenika¹⁰⁴, kako ga Sanda Ham naziva u svome članku *Natječaj za najbolju novu hrvatsku riječ*. Natječaj provodi časopis *Jezik*, a pokrovitelj je Zaklada „Dr. Ivan Šreter“. Nagrađeni autori, tzv.

¹⁰¹ Hrčak: Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, <https://hrcak.srce.hr/jezik> (preuzeto 18. srpnja 2023.)

¹⁰² Uredništvo časopisa Jezik. Uvodna riječ, *Jezik*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 1952., vol. 1, br., str. 1–3.

¹⁰³ Ham, Sanda. Natječaj za najbolju novu hrvatsku riječ, *Jezik*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 2019., vol. 66, br. 4 – 5, str. 166–167.

¹⁰⁴ Ibid., str. 167.

tvorbenjaci, proglašavaju se za Dane hrvatskoga jezika u Pakracu ili Lipiku. Ciljevi ovoga natječaja su razvoj kreativnosti tvorbenjaka, popularizacija novih riječi, razvoj osjećaja za hrvatski jezik, usmjerenje hrvatskoga jezika u najboljemu smjeru, povećanje zanimanja za književni jezik te razvoj jezične kultivacije.¹⁰⁵ Natječaj je pretežito usmjeren na zamjenu nepotrebnih tuđica u jeziku, poglavito anglizama, no potiče i na tvorbu novih riječi u svrhu imenovanja novih pojmova koji su ušli u društvenu svakodnevicu.

S. Ham u svome članku *Natječaj za najbolju novu hrvatsku riječ* ističe da „čistunstvo nije nastojanje da se iz hrvatskoga književnoga jezika izbace sve tuđice, nego da se u stilski neutralnoj upotrebi ne upotrebljavaju nepotrebne i neprihvatljive tuđice.“¹⁰⁶ Dodaje da nije cilj određene riječi izbaciti iz jezika, jer ono što je jednom ušlo u jezik i što je upotrijebljeno se i ne može izbaciti, već se radi na tome da se zamijene neprihvatljive tuđice i da se hrvatskim riječima dâ prednost pred tuđicom.

Donosimo i pregled nagrađenih i posebno istaknutih novih hrvatskih riječi od 1993. do danas:¹⁰⁷

1993. – suosnik (koaksijalni kabel; kabel gdje vanjski i unutrašnji vodiči dijele zajedničku os), strojevina i očvrsje¹⁰⁸ (*hardware*; računalna, strojna oprema), udomitelj (osoba koja drugoj osobi pruža dom, udomljuje je)

1994. – velezgoditnjak (*jackpot*; veliki nagradni dobitak), osobnica (osobna iskaznica), ocjeđivač (naprava za ocjeđivanje i sušenje suđa)

1995. – 2005. – nisu proglašene riječi

2006. – uspornik (ležeći policajac; naprava za usporavanje prometa), smećnjak (kontejner za smeće), raskružje (kružni tok)

2007. – naplatnica (naplatna kućica), opuštaonica (*wellness*; mjesto opuštanja), borkinja (žena borac)

¹⁰⁵ Muhvić-Dimanovski, V. Skelin Horvat, A. Contests and nominations for new words – why are they interesting and what do they show, *Suvremena lingvistika*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 2008., vol. 65, br. 1, str. 10.

¹⁰⁶ Ham, Sanda. Natječaj za najbolju novu hrvatsku riječ, *Jezik*, str. 173.

¹⁰⁷ Ibid., str. 170 – 172.

¹⁰⁸ Muhvić-Dimanovski, V. Skelin Horvat, A. Contests and nominations for new words – why are they interesting and what do they show, *Suvremena lingvistika*, str. 11.

2008. – proširnica (stent; cjevčica za proširivanje krvnih žila), daljinac (daljinski upravljač), pretjecajnik (pretjecajni trak)

2009. – osobnik (OIB)

2010. – ispraznica (floskula; isprazna fraza), osjećajnik (emotikon; znak za izražavanje osjećaja načinjen od interpunkcijskih znakova), parkomat (aparatus za naplatu parkiranja)

2011. – zatipak (tipfeler; pogreška u tipkanju), nekapnica (naprava za grlić boce koja sprječava kapanje tekućine pri nalijevanju iz boce), dodirnik (*touch screen*; zaslon na dodir)

2012. – nisu proglašene riječi

2013. – sebić (*selfie*; fotografija autoportreta), vitičnik (@; vitičasti znak)

2014. – odmrljivač (sredstvo za uklanjanje mrlja)

2015. – alkomjer (drager; uređaj za mjerenje količine alkohola u krvi)

2016. – istovrijednik (ekvivalent; onaj koji vrijedi isto), podzemnica (podzemna željeznica), zaslonik (tablet; prijenosno računalo sa zaslonom, sklopovima i baterijom u cjelini)

2017. – nisu proglašene riječi

2018. – zapozorje (*backstage*; mjesto iza pozornice), oznak (brend; prepoznatljiva oznaka ili ime proizvoda), bilješkinja (žena koja se bavi javnobilježničkom djelatnošću)

2019. – nisu proglašene riječi¹⁰⁹

2020. – dišnik (respirator; uređaj koji pomaže pri disanju), kihobran (*sneeze guard protector*; zaštitni vizir za lice protiv kihanja, kašljanja i sl.), rukozborac (osoba koja se služi znakovnim jezikom, koja znakuje; osoba koja zbori rukama)

2021. – nisu proglašene riječi

¹⁰⁹ Wikipedija: Nagrada Dr. Ivan Šreter, https://hr.wikipedia.org/wiki/Nagrada_Dr._Ivan_%C5%A0reter (preuzeto 19. srpnja 2023.)

2022. – prestrujnik (adapter; naprava preko koje se spajaju dva ili više međusobno neprilagođena elementa), šećerice (biljke od kojih se proizvodi šećer), bakroza (Wilsonova bolest; poremećaj u kojem dolazi do nakupljanja bakra u tkivima).

Među prijavljenim su se riječima za najbolju novu riječ nalazili i drugi prijedlozi, a ovdje ćemo navesti samo neke koji su se istaknuli 2010., 2020. i 2021.: sviđalica (*like*; oznaka „sviđa mi se“ na društvenim mrežama), smješko (☺; emotikon nasmijana lica),¹¹⁰ protucjepnik i protucjepiša (antivakser; osoba koja se protivi cijepljenju), prodišnik (respirator), kovidnica (COVID-potvrda), potresište (mjesto potresa), poplavište (mjesto poplave), naleđnik (ruksak, naprtnjača; torba koja se nosi na leđima), obuvalica (žlica za obuvanje cipela), dosjetica (aforizam; kratka dosjetka), rajčić (*cherry* rajčica), utjecajnik i utjecatelj (influencer; osoba koja utječe na koga), šekspiriti se (na razmetljiv način prikazivati se piscem poput Shakespearea), pojačnica (*booster* doza; dodatna doza za pojačavanje učinka cjepiva),¹¹¹ disajnik (respirator), društvostaj i obustavka (*lockdown*; privremena mjera za obustavljanje uobičajenoga društvenog života), kartičnik (etui za kartice), kockomat (*slot machine*; automat za kockanje), novosnik (*newsletter*; bilten koji donosi novosti o aktivnostima poslovnoga subjekta), obnovnik (regenerator; onaj koji što obnavlja), prebrisač i prebrisnik (korektor; onaj koji što prebriše sa svrhom ispravljanja), preklikati (*schreenshotati*), samoosama (samoizolacija; stanje vlastite osamljenosti, izoliranosti), subolesti (komorbiditeti; bolest koja se pojavljuje uz drugu), suncozor (solarna, sunčana ploča), velepošast (pandemija; pošast velikih razmjera), zabranjenica (tabu; ono o čemu je zabranjeno govoriti).¹¹²

Spomenut ćemo i odabir najgorih riječi – na natječaju 1992. najgora riječ bila je HRD (kratica za hrvatski dinar), a 1993. kao najgore riječi odabrane su HRK (kratica za hrvatsku kunu), AIDS (kopnica), BUG (naziv računalnoga časopisa), šoping centar, Centar banka, *pacemaker*, *joystick*.

¹¹⁰ Ham, Sanda. Natječaj za najbolju novu hrvatsku riječ, *Jezik*, str. 172.

¹¹¹ Ham, Sanda. Završeno 16. kolo Šreterova natječaja za najbolju novu hrvatsku riječ, *Jezik*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 2022., vol. 69, br. 2 – 3, str. 116.

¹¹² Ham, Sanda. Dišnik, kihobrân, rukozbórac, *Jezik*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 2021., vol. 68, br. 2, str. 67

9. KORPUS I ANALIZA

U ovome poglavlju pozabavit ćemo se tvorbenom analizom neologizama. Korpus čine svi nagrađeni neologizmi s natječaja za najbolju novu hrvatsku riječ od 1993. do 2022., uz nekolicinu drugih riječi koje su se istaknule na natjecajima 2010., 2020. i 2021. godine. Popis spomenutih neologizama nalazi se u prethodnome poglavlju (str. 38 – 40).

Među analiziranim se neologizmima nalazi 71 riječ, od čega 69 imenica i dva glagola. Neologizmi su kategorizirani prema tvorbenim načinima koji su sudjelovali u njihovu nastanku.

Sljedeća je slika tablični prikaz svih neologizama s popisa grupiranih prema tvorbenim načinima:

sufiksalna tvorba	uspornik pretjecajnik osobnik osjećajnik dodirnik dišnik vitičnik prodišnik utjecajnik	disajnik kartičnik novosnik obnovnik prebrisnik zaslonik istovrijednik prestrujnik dosjetica	osobnica naplatnica proširnica ispraznica podzemnica kovidnica pojačnica zabranjenica šećerica	sviđalica obuvalica opuštaonica borkinja bilješkinja potresište poplavište udomitelj utjecatelj	ocjeđivač prebrisač odmrljivač smećnjak sebić rajčić oznak zatipak bakroza	očvrsje strojevina obustavka daljinac smješko šekspriti
prefiksalo-sufiksalna tvorba	nekapnica suosnik	naleđnik raskružje	svemrežje zapozorje	protucjepnik protucjepiša		
složeno-sufiksalna tvorba	alkomjer	kihobran	društvoštaj	rukozborac		
složeno-nesufiksalna tvorba	samoosama	suncozor	velepošast	velezkoditnjak		
prefiksalna tvorba	subolest	preklikati				
stapanje	parkomat	kockomat				

Tablica 1

Sufiksnoj tvorbi pripada 50 imenica. Među ovim primjerima primjećuju se sufiksi:

- *-(n)ik* (zaslon**ik**, pretjecaj**nik**, prestruj**nik**, usporn**ik**, osob**nik**, osjećaj**nik**, dodir**nik**, diš**nik**, vitič**nik**, prodiš**nik**, utjecaj**nik**, disaj**nik**, kartič**nik**, novos**nik**, obnov**nik**, prebris**nik**, istovrijd**nik**),
- *-(on)ica* i *-lica* (šećer**ica**, dosjet**ica**, podzem**ica**, osob**ica**, naplat**ica**, prošir**ica**, ispraz**ica**, kovid**ica**, pojač**ica**, zabranjen**ica**, sviđal**ica**, obuval**ica**, opušta**onica**),
- *-kinja* (bork**inja**, bilješ**kinja**),
- *-ište* (potresi**šte**, poplavi**šte**),
- *-telj* (udomit**elj**, utjecat**elj**),
- *-njak* (smećn**jak**),
- *-ak* (zatip**ak**),
- *-Ø* (oznak-Ø),
- *-ić* (sebi**ć**, rajči**ć**),
- *-oza* (bakro**za**),
- *-je* (očvrs**je**),
- *-evina* (strojev**ina**),
- *-ka* (obustav**ka**),
- *-ač* (ocjeđiva**ač**, prebrisa**ač**, odmrlijiva**ač**),
- *-ac* (daljin**ac**),
- *-ko* (smješk**o**).

Najčešće upotrebljavan sufiks je *-ik*, kojim je tvoreno čak 17 imenica, zatim slijedi sufiks *-ica* (uz varijante *-(on)ica* i *-lica*), kojim je tvoreno 13 novih riječi, te sufiksi *-kinja*, *-ište*, *-telj*, *-ač* i *-ić*.

Među imenicama tvorenim prefiksno-sufiksno-morfemskom tvorbom našli su se neologizmi:

- **nekapnica** (prefiks *ne-* i sufiks *-ica*),
- **suosnik** (*su-* i *-ik*),
- **nalednik** (*na-* i *-ik*),
- **raskružje** (*raz-* i *-je*),
- **svemrežje** (*sve-* i *-je*),

- **zapozorje** (za- i -je),
- **protucjepnik** (protu- i -ik),
- **protucjepiša** (protu- i -iša).

I ovdje se može primijetiti učestalost u uporabi sufiksa *-ik* (tri neologizma), a ponavljaju se i sufiksi *-ica*, *-njak* i *-je*.

Složeno-sufiksalsnom tvorbom nastale su riječi *alkomjer* (alk-o-mjer-Ø), *kihobran* (kih-o-bran-Ø), *rukozborac* (ruk-o-zbor-ac) i *društvoštaj* (društv-o-staj-Ø). Ovi neologizmi sadrže dvije osnove spojene interfiksom *-o-* (npr. **alkohol** + **mjeriti** → *alkomjer*; **kihati** + **braniti** → *kihobran*). Neke riječi nastale su analoški prema već postojećim riječima (npr. *kihobran* prema *kišobran*, *suncobran*, *padobran*; *alkomjer* prema *toplomjer* i sl.).

Prilikom prefiksacije primijećen je prefiks *su-* (**subolest**). Također je primijećen i u prefiksalsno-sufiksalsnoj tvorbi neologizama (**suosnik**).

Stapanjem su nastala dva neologizma, *parkomat* i *kockomat*. Oba neologizma analoški prate tvorbu kao *bankomat* (*banka* + *automat*), u ovome slučaju to je *parking* + *automat* i *kocka* + *automat*.

Neologizmi tvoreni složeno-nesufiksalsnom tvorbom, odnosno čistim slaganjem, su *samoosama*, *suncozor*, *velepošast* i *velezgoditnjak*. Vezani leksički morfem *vele-* nalazi se u neologizmima **velepošast** i **velezgoditnjak**.

Novotvorena su i dva glagola, *šekspriti se* i *preklikati*. Prvi glagol nastao je sufiksalsnom (*šekspr-i(ti)*), a drugi prefiksalsnom tvorbom (*pre-klikati*).

Iz ovih se prikaza može zaključiti da je najplodniji tvorbeni način sufiksacija (posebno su plodni sufiksi *-ik* i *-ica*), a najmanje neologizama tvoreno je prefiksacijom i stapanjem. Primjećujemo da su neologizmi tvoreni gotovo svim tvorbenim načinima izuzev tvorbe složenih skraćenica i preobrazbe.

Mnoge analizirane riječi zamjene su za anglizme. Takve su riječi *strojevina* i *očvrslje* (engl. *hardware*), *velezgoditnjak* (engl. *jackpot*), *opuštaonica* (engl. *wellness*), *proširnica* (engl. *stent*), *osjećajnik* (engl. *emoticon*), *dodirnik* (engl. *touch screen*), *sebić* (engl. *selfie*), *zaslonik* (engl. *tablet*), *zapozorje* (engl. *backstage*), *kihobran* (engl. *sneeze protector*, *sneeze guard*), *oznak* (engl. *brand*), *svidalica* (engl. *like*), *društvoštaj* i *obustavka* (engl. *lockdown*), *preklikati* (*schreenshotati*; engl. *to screenshot*),

protucjepnik i protucjepiša (engl. *anti-vaxxer*), utjecajnik i utjecatelj (engl. *influencer*), pojačnica (engl. *booster dose*), vitičnik (@; engl. *monkey, at*), prestrujnik (engl. *adapter*).

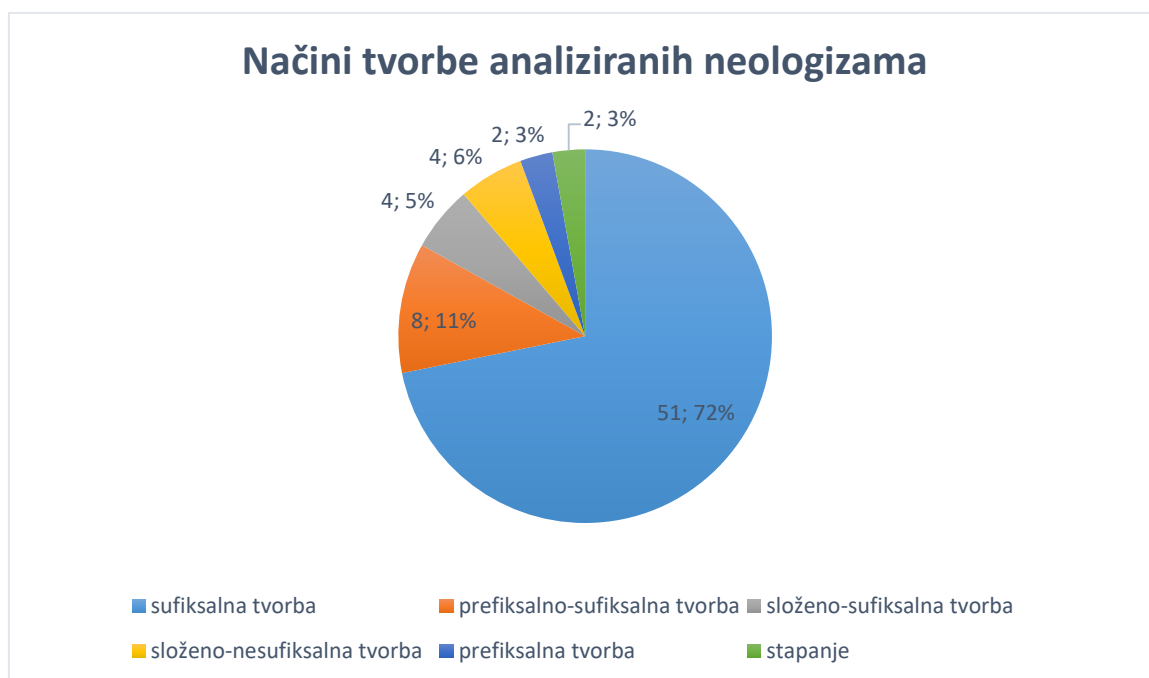
Neki neologizmi iz korpusa mogu zamijeniti višerječne pojmove, npr. udomitelj (osoba koja drugoj osobi pruža dom), osobnica (osobna iskaznica), ocjeđivač (naprava za ocjeđivanje i sušenje suđa), uspornik (ležeći policajac), smećnjak (kontejner za smeće), raskružje (kružni tok), naplatnica (naplatna kućica), daljinac (daljinski upravljač), pretjecajnik (cestovni trak za pretjecanje), odmrlijač (sredstvo za uklanjanje mrlja), podzemnica (podzemna željeznica), rukozborac (osoba koja znakuje), šećerica (biljka od koje se proizvodi šećer) i bakroza (Wilsonova bolest), potresište (mjesto potresa), poplavište (mjesto poplave), katričnik (etui za kartice), kockomat (automat za kockanje), suncozor (solarna ploča), obuvalica (žlica za cipele), nekapnica (naprava za grlić boce koja sprječava kapanja tekućine pri nalijevanju iz boce), parkomat (aparatus za naplatu parkiranja), osobnik (OIB), suosnik (koaksijalni kabel), rajčić (*cherry* rajčica).

Neki su neologizmi nastali kako bi se imenovao novi pojam u društvu i jeziku, npr. šekspiriti se (na razmetljiv način prikazivati se piscem poput Shakespearea), kovidnica (COVID-potvrda), smješko (☺; emotikon nasmijana lica).

S druge strane, neki su neologizmi predloženi kao zamjena za riječi grčkoga, latinskoga ili drugoga podrijetla, npr. zatipak (tipfeler; njem. *Tipfehler*), naleđnik (zamjena za ruksak ili naprtnjaču; njem. *Rucksack*), dosjetica (zamjena za aforizam), istovrijednik (ekvivalent), subolest (komorbiditet), velepošast (pandemija), disajnik i prodišnik (respirator), obnovnik (regenerator), samoosama (samoizolacija), zabranjenica (tabu), prebrisnik i prebrisač (korektor), alkomjer (drager), ispraznica (floskula).

Dva su neologizma nastala kao mocijski parovi već postojećim leksemima, a to su bilješkinja (prema bilježnik) i borkinja (prema borac). Riječ *bilješkinja* pojavila se kao zamjena za izraz *javna bilježnica* jer riječ *bilježnica* već nosi drugo značenje.

U nastavku ćemo i grafički prikazati podjelu analiziranih neologizma prema njihovim tvorbenim načinima:

Slika 2

Dakle, neologizmi su tvoreni pomoću šest tvorbenih načina. Od 71 analizirane riječi njih 51 tvoreno je sufiksalsnom tvorbom, osam je riječi tvoreno prefiksno-sufiksalsnom tvorbom, četiri tvorenice pripadaju složeno-sufiksalsnoj i složeno-nesufiksalsnoj tvorbi i po dvije riječi tvorene su prefiksalsnom tvorbom i stapanjem.

10. ZAKLJUČAK

Jezik je komunikacijski sustav koji se mijenja ovisno o potrebama govornika. Postoje brojni razlozi koji utječu na određene promjene u jeziku: socijalni, politički, ekonomski, znanstveni, tehnološki, estetski itd. Također, na jezični razvoj utječu i međusobni kontakti govornika različitih jezika te prestiž jednoga jezika kao i globalizacija i brzina širenja informacija. Razvoj se jezika može odraziti i na promjene u leksiku – određene riječi prestaju biti u aktivnoj uporabi, a druge (nove) riječi u jezik ulaze.

S obzirom na to da se tvorba riječi promatra s različitih stajališta, jezikoslovci trenutno nemaju uniforman odgovor kada je riječ o definiranju ove discipline, što dovodi do brojnih razlika u poimanju same discipline i njezine terminologije. Stoga će neki tvorbu riječi odrediti kao granično lingvističko područje koje se preklapa s leksikologijom ili morfologijom dok će je drugi smatrati zasebnom jezikoslovnom disciplinom. Nepreciznost u nazivlju proširuje se i na podjelu tvorbenih načina.

Problem određivanja nastavlja se i s neologizmima – jedni neologizam određuju kao novostvorenu riječ u jeziku koja je nastala tvorbenim načinima karakterističnima za taj jezik ili pak riječ koja je nedavno ušla u jezik, a drugi poimanje neologizma proširuju i na dodavanje novoga značenja već postojećim riječima nekoga leksika. Svim definicijama je zajedničko da se neologizam percipira kao nova riječ ili izraz u leksiku jednoga jezika.

Nakon analize korpusa zaključujemo da je u hrvatskome jeziku daleko najplodniji način tvorbe sufiksacija (posebno u tvorbi imenica), a zatim slijede prefiksarno-sufiksalna tvorba, složeno-sufiksalna tvorba, složeno-nesufiksalna tvorba, prefiksacija i stapanje. Nastanak je neologizama motiviran namjerom da se u leksiku zamijene postojeći anglizmi i neki domaći postojeći pojmovi, ali i da se imenuju neimenovani pojmovi. Hoće li ovi neologizmi ostati u rječniku hrvatskoga jezika ili će se s vremenom izgubiti ovisit će o tome koliko i kako su ih govornici prihvatili.

LITERATURA

1. Babić, S. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Globus, Zagreb, 2002.
2. Barić, E. i dr. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga, Zagreb, 1997.
3. Barić, E. i dr. *Hrvatski jezični savjetnik*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 1999.
4. Brozović, D. *Standardni jezik*. Matica hrvatska, Zagreb, 1970.
5. Frančić, A. Hudeček, L. Mihaljević, M. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2005.
6. Ham, Sanda. Dîšnik, kîhobrân, rukozbórac, *Jezik*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 2021., vol. 68, br. 2, str. 66 – 78.
7. Ham, Sanda. Natječaj za najbolju novu hrvatsku riječ, *Jezik*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 2019., vol. 66, br. 4-5, str. 165 – 173.
8. Ham, Sanda. Završeno 16. kolo Šreterova natječaja za najbolju novu hrvatsku riječ, *Jezik*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 2022., vol. 69, br. 2-3, str. 115 – 116.
9. Jonke, Lj. O slobodi i postojanosti književnog jezika, *Jezik*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 1952., vol. 1, br. 3, str. 65 – 69.
10. Kuna, B. Nazivlje u tvorbi riječi, *Filologija*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2006., br. 46-47, str. 165 – 182.
11. Marković, I. Tri nehrvatske tvorbe: infiksacija, reduplikacija, fuzija, *Rasprave*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2009., vol. 35, br. 1, str. 217 – 241.
12. Mihaljević, M. Ramadanović, E. Razradba tvorbenih načina u nazivlju (s posebnim obzirom na odnos među složenicama bez spojnika -o-, sraslicama i tvorenicama s prefiksoidima), *Rasprave*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2006., vol. 32, br. 1, str. 193 – 211.
13. Mikić Čolić, A. *Neologizmi u hrvatskome jeziku*. Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2021.
14. Muhvić-Dimanovski, V. *Neologizmi: problemi teorije i primjene*. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zavod za lingvistiku, FF-press, Zagreb, 2005.
15. Muhvić-Dimanovski, V. Skelin Horvat, A. Contests and nominations for new words – why are they interesting and what do they show, *Suvremena lingvistika*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 2008., vol. 65, br. 1, str. 1 – 26.

16. Muhvić-Dimanovski, V. Skelin Horvat, A. O riječima stranoga podrijetla i njihovu nazivlju, *Filologija*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2006., br. 46-47, str. 203 – 215.
17. Pranjković, I. *Ogledi o jezičnoj pravilnosti*. Disput, Zagreb, 2010.
18. Silić, J. Pranjković, I. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Školska knjiga, Zagreb, 2005.
19. Skelin Horvat, A. Muhvić-Dimanovski, V. „Danas jesmo, sutra nismo“ – prilog problematiziranju hapaksa u hrvatskome jeziku, *Riječki filološki dani 9*, Rijeka, 2014., str. 471 – 480.
20. Tafra, B. Košutar, P. Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku, *Suvremena lingvistika*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 2009., vol. 35, br. 67, str. 87 – 107.
21. Turk, M. Jezični kalk: tipologija i nazivlje, *Fluminensia*, Odsjek za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 1997., vol. 9, br. 1-2, str. 85 – 104.
22. Turk, M. Semantičke posuđenice – jedan oblik prevedenica, *Filologija*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1998., br. 30 – 31, str. 519 – 528.
23. Uredništvo časopisa *Jezik*. Uvodna riječ, *Jezik*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 1952., vol. 1, br. 1, str. 1 – 3.

Mrežni izvori

1. Hrčak: *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, <https://hrcak.srce.hr/jezik> (preuzeto 18. srpnja 2023.)
2. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: *O hrvatskome jeziku*, <http://ihj.hr/stranica/o-hrvatskome-jeziku/26/> (preuzeto 1. srpnja 2023.)
3. Jezik.HRvatski: *Hrvatski standardni jezik*, <https://jezik.hr/standardni-jezik.html> (preuzeto 1. srpnja 2023.)
4. Muhvić-Dimanovski, V. Skelin Horvat, A. Hriberski, D. *Rječnik neologizama u hrvatskome jeziku*, 2016., <http://rjecnik.neologizam.ffzg.unizg.hr/> (preuzeto 20. srpnja 2023.)
5. Wikipedija: *Nagrada Dr. Ivan Šreter*, https://hr.wikipedia.org/wiki/Nagrada_Dr._Ivan_%C5%A0reter (preuzeto 19. srpnja 2023.)

SAŽETAK

Ovaj završni rad govori o tvorbi neologizama u hrvatskome jeziku. Tvorbom i analizom novih riječi u jeziku bave se razne lingvističke discipline, a jedna od njih je tvorba riječi. Rad se bavi i različitim definicijama i poimanjima tvorbe riječi kao lingvističke discipline, objašnjava koji tvorbeni načini sudjeluju u tvorbi neologizama, donosi različita određenja neologizama, razloge njihova nastanka i vrste neologizama. Na kraju rada prikazan je i analiziran korpus neologizama prikupljen s natječaja za najbolju novu hrvatsku riječ.

Ključne riječi: tvorba riječi, neologizmi, tvorbeni načini, nove riječi

ABSTRACT

This paper discusses the formation of neologisms in the Croatian language. Various linguistic disciplines deal with the creation and analysis of new words in a language, and word formation is one of them. Here are presented different definitions and concepts of word formation as a linguistic discipline, it is explained which formation methods participate in the formation of neologisms, and here are provided different definitions of neologisms, the reasons for their creation as well as types of neologisms. At the end of the paper, a corpus of neologisms collected from the competition for the best new Croatian word is presented and analysed.

Key words: word formation, neologisms, word formation processes, new words